

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

David Becher: Život a dílo karlovarského lékaře
a balneologa

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Petra Trejbalová BA

Učitelství pro základní školy, obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 27. června 2018

.....
Petra Trejbalová

Poděkování

Mé poděkování patří panu prof. PhDr. Janu Kumperovi, CSc., za odborné vedení, zájem, připomínky a čas, který mi věnoval. Děkuji své rodině a přátelům za pomoc a podporu během studia.

Originál zadání diplomové práce (vložím ho při tisku)

**TUTO STRANU DÁT PO TISKU PRYČ A NAHRADIT
JÍ ZADÁNÍM DIPLOMOVÉ PRÁCE!**

Obsah

SEZNAM ZKRATEK	7
ÚVOD	8
1 VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ	10
1.1 PŘEHLED SPOLEČENSKÝCH UDÁLOSTÍ V 18. STOLETÍ	10
1.2 KARLOVY VARY – MĚSTO LÁZEŇSTVÍ	18
1.3 ROZMACH LÁZEŇSTVÍ V KARLOVÝCH VARECH V KONTEXTU DOBY	19
1.4 KARLOVY VARY V LETECH 1918–1938	25
1.5 KARLOVY VARY V LETECH 1938–1945	26
2 DYNASTIE BECHERŮ	27
2.1 LÉKAŘI A LÉKÁRNÍCI Z RODU BECHERŮ	27
2.2 KRÁL KARLOVARSKÉ BALNEOLOGIE	29
2.3 PRŮZKUM, SLOŽENÍ A ÚČINKY TERMÁLNÍCH PRAMENŮ	33
3 BUDOUCNOST LÁZEŇSTVÍ	36
3.1 BUDOUCNOST LÁZEŇSTVÍ V KARLOVÝCH VARECH	36
3.2 MODERNÍ KARLOVARSKÁ LÉČBA LÁZEŇSKÝCH PACIENTŮ	38
4 VLASTIVĚDNÁ ČÁST	40
4.1 PŘEDMĚT VLASTIVĚDA	40
4.2 DIDAKTIKA VLASTIVĚDY	40
4.3 DIDAKTICKÝ SYSTÉM VLASTIVĚDNÉHO UČIVA	41
4.4 VÝUKA VLASTIVĚDY	42
4. 4. 1 METODY VYUČOVÁNÍ	42
4. 4. 2. ORGANIZAČNÍ FORMY	42
4. 4. 3 DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY VYUČOVÁNÍ VLASTIVĚDY	43
4.5 PRAKTICKÁ ČÁST	44
4.6 DOTAZNÍK	44
4.7 VYCHÁZKA	54
4.8 PRACOVNÍ LISTY	60
4. 8. 1 VÝZNAMNÁ OSOBNOST KARLOVÝCH VARŮ	61
4. 8. 2. DAVID BECHER	61
4. 8. 3. KARLOVARSKÁ LÁZEŇSKÁ LÉČBA	61
4. 8. 4. ANGLICKY S DAVIDEM BECHEREM 1	62
4. 8. 5. ANGLICKY S DAVIDEM BECHEREM 2	62
4.9 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ	62

ZÁVĚR	66
RESUMÉ	67
SUMMARY	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM OBRÁZKŮ	72
SEZNAM GRAFŮ	73
SEZNAM PŘÍLOH	74
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

ZŠ – Základní škola

ÚVOD

K zájmu o historii Karlových Varů mě přivedla moje babička. Chodili jsme na procházky do lesa, obdivovali jsme nádherné víly a dodnes jí občas doprovázím, když si jde na Mlýnskou kolonádu pro "vodu".

V této práci se soustředím na život a dílo významného karlovarského lékaře a patriota, Davida Bechera a na pevnou vazbu, kterou mají Karlovy Vary s lázeňstvím.

Učím na 1. stupni, a tak je mým cílem využít tyto poznatky ve vlastivědě, konkrétně ve čtvrtém ročníku.

V první části se věnuji historii města a rozkvětu lázeňství, a to zejména v období, kdy v Karlových Varech žil a pracoval David Becher. S mým dědečkem jsme si často povídali o tom, jak Karlovy Vary vypadaly po skončení 1. světové války a během druhé světové války. Stručně se o tomto období zmiňuji v podkapitolách.

Druhá část je věnována dynastii Becherů a zejména pak Davidu Becherovi, jehož píle, výzkumy a vize obohatily balneologii. V této části využívám různých odborných publikací a dalších zdrojů k porovnání postupů, které lékaři volili k léčbě pacientů.

Ve třetí části jsem se zaměřila na budoucnost lázeňství. Karlovy Vary jsou lákadlem pro turisty a pacienty ze zahraničí. Rozdělila jsem lázeňskou péči v Karlových Varech na tradiční a na stále oblíbenější wellness. Požadavky hostů a pacientů se mění a začínají převládat krátkodobé relaxační pobyty.

Čtvrtá a poslední část je věnována vlastivědě a aplikaci učiva v předmětu vlastivěda. Pocházím z Karlových Varů a chodila jsem tam na základní školu. Nikdy jsme neměli v hodinách vlastivědy projektové dny, na vycházky jsme téměř nechodili a o historii města a jeho obyvatelích jsme si nepovídali. Pevně věřím, že žáci by měli znát regionální dějiny a historii města odkud pochází. Připravila jsem proto pro žáky 4. třídy projektové vyučování, kterým je bude provázet David Becher, a to v hodině výtvarné výchovy. Dále jsem vytvořila pracovní listy a vypracovala jsem plán vycházky. Učitelům vlastivědy jsem rozeslala dotazník a vyhodnotila jsem výsledky.

ÚVOD

Mým osobním cílem je žáky vhodně motivovat a vzkřísit v nich zájem o historii naší vlasti.

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

1 VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

1.1 PŘEHLED SPOLEČENSKÝCH UDÁLOSTÍ V 18. STOLETÍ

Cílem mnoha návštěvníků, kteří zavítali do Karlových Varů, nemuselo nutně být zlepšení zdravotního stavu či dokonce úplné uzdravení. Proč sem přijížděli vážení zahraniční hosté a významné osobnosti té doby? V jakém světě David Becher žil a co mělo vliv na jeho práci?

Karlovy Vary byly z počátku 18. století známým místem, ale stále malým městem, které toužilo dosáhnout světového věhlasu a zbohatnout. Vedení města chtělo podniknout takové kroky, aby město dále prosperovalo, a aby došlo k rozvoji a modernizaci v rozsahu, jenž by umožnil všem lázeňským hostům vychutnat si jedinečnou péči a nabízené služby.

Ku prospěchu rozhodně byl stoupající zájem o lázeňskou léčbu. Rozvoj města v 18. století ovlivňovala především aristokracie a velkorysé příspěvky bohatých mecenášů. Financování úprav města zajišťoval i výnos z povinné lázeňské taxy. Ta byla zavedena roku 1795. Předtím se platil tzv. dobrovolný poplatek, který se zapisoval do Vřidelní knihy. Slevu měli lékaři a vojáci. Zajímavé bylo, že za služebnictvo se neplatilo nic. Není těžké uhodnout, že z placení taxy neměl nikdo radost.

Roku 1707 potvrdil císař Josef I. Karlovým Varům všechna privilegia, přičemž je výslovně označil za královské svobodné město.

V první polovině 18. století se Karlovy Vary těšily přízni Habsburků. Město bylo k vídeňskému dvoru loajální, a to se příznivě odrazilo na finančních dotacích určených na stavební rozvoj města a zdokonalení jeho správy. Netrvalo dlouho a město se začalo rozrůstat.

Autor knihy *Karlovarské příběhy*, Jaroslav Fikar, potvrzuje tuto informaci a zdůrazňuje pevnou vazbu a zájem osob o Vary pocházející z těch nejvyšších kruhů rakouského dvora.

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

„Čtyřikrát navštívila Karlovy Vary císařovna Marie Terezie. Poprvé roku 1721 jako čtyřletá s rodiči, a pak ještě třikrát. Město si natolik oblíbila, že mu po požáru roku 1759 poslala 1167 dukátů na nové zvony a osm tisíc zlatých na Mlýnské lázně.“¹

Karlovy Vary rozhodně nebyly určeny pro chudé a nemajetné. Mezi společenskými třídami v tomto století byly obrovské rozdíly. Je to zřejmé ze všech písemných pramenů, ze kterých jsem čerpala. Autoři se shodují na tom, že brány města Karlovy Vary srdečně vítaly šlechtu a vysoké duchovenstvo. Prostý lid tu byl od toho, aby sloužil.

Vladimír Křížek ve své knize *Obrazy z dějin lázeňství* napsal:

„Žebrota nikdy nebyla ráda viděna, protože narušovala lesk lázeňského místa a obtěžovala zámožné hosty.“²

Svět, ve kterém David Becher žil a pracoval, byl určen pro ty, kteří za něj byli ochotni zaplatit. Vladimír Křížek zmiňuje fakt, že nemajetní lidé museli nosit potupné pláště s čísly, a to až do roku 1830. Platilo se všude a za všechno.

„Málo štedrým hostům pomaloval při odjezdu hotelový personál jejich zavazadla křídou a červenými tužkami. A to bylo již internacionální šifrované varování pro personál v jiných hotelích.“³

Takovou ostudu nemohli samozřejmě lázeňští hosté dopustit a nezbývalo jim tedy nic jiného nežli zaplatit.

„Konečně ani minerální voda nevytékala všude zdarma. Host se musil prokázat picí kartou nebo zaplatit při každém nabírání vody povinný poplatek.“⁴

Je opravdu pozoruhodné, že i přes veškeré poplatky hostů přibývalo. Kolik peněz asi mohlo být vybráno do městské pokladny jen na poplatcích za naplnění pohárku vodou z pramenů? Clo se platilo za dovoz vína, speciálních potravin a tabáku. A konečně tu byly

¹ Fikar, Jaroslav. *Karlovarské příběhy*, 2017, s. 18

² Křížek, Vladimír. *Obrazy z dějin lázeňství*, 2002, s. 186

³ Tamtéž. s. 182

⁴ Tamtéž. s. 183

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

také provize, které dostávali ti, kteří hosta doporučili. Ve většině případů to byli právě lékaři.

Pokud zůstaneme u toho, jak moc byl pobyt v Karlových Varech nákladný, pak je zcela jasné, že město bylo pro většinu lidí naprosto nedostupné a mohlo svým návštěvníkům poskytnout ty nejkvalitnější služby a soukromí. Šlechta si od roku 1682 vozila do lázní pro svoji potřebu celý svůj dvůr včetně kuchařů, kočího a často měla i své vlastní hudebníky.

V knize *David Becher a Karlovy Vary 18. století* se můžeme dočíst, že pacienti Davida Bechera byli právě z řad šlechty. Nelze pochybovat, že člověk to byl velmi vzdělaný a vyhledávaný. Společensky se ovšem nemohl šlechtě rovnat. Pro tu byl sluhou. Zaujala mě myšlenka, že šlechtici a šlechtičny, ač byli v postavení, kde by se čekalo, že budou respektovat a dodržovat doporučení lékaře, mohli léčbu odmítnout. Pokud si něco nepřáli a s doporučeným lékařským postupem či radou na zlepšení zdravotního stavu nesouhlasili, lékař s tím nic nezmohl.

S přístupem šlechty nebyl nespokojený jen David Becher. Stěžovali si i jiní lékaři. Na druhou stranu všichni hosté byli tím největším zdrojem příjmů celého města. Proč by je tedy někdo nutil, aby se omezovali a žili střídmě?

Náklady na provoz města byly obrovské. Bylo potřeba udržovat okolí pramenů, nově postavené kolonády, parky či společenské budovy. Navštívení Karlových Varů se stalo téměř povinností pro všechny, kteří v té době něco znamenali.

„Dochované Kurlisty jsou pochoutkou pro kulturní a literární historiky k rekonstruování pobytů významných osob, kdy, kde a s kým bydlely, kdo v té době byl také v lázních a s kým se pravděpodobně stýkaly, kdy odjízděly.“⁵

Kurlisty jsou důležitou součástí muzejní knihovny v Karlových Varech. Jedná se o balneologické spisy a seznamy lázeňských hostů. Muzeum je postupně digitalizuje, aby i široká veřejnost mělo možnost do nich nahlédnout. Jsou to primární zdroje informací,

⁵ Křížek, Vladimír. 2002, s. 185

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

díky kterým se mnohem lépe můžeme orientovat v dobách dávno minulých a porozumět společenským pravidlům a uspořádání.

Co se velmi nepříznivě odrazilo na návštěvnosti, byly války a politicky nestabilní doba. Počty návštěvníků Karlových Varů jsou v těchto letech prokazatelně nižší. Příkladem je rok 1778, kdy do Čech vnikl Fridrich II., období napoleonských válek nebo rok 1811, kdy v Rakousku došlo ke státnímu bankrotu.

„Literární a hudební historikové nikdy neumdlévali ve svých bádáních o tom, s kým se ten či onen velikán stýkal a konečně jak mohl jeho pobyt ovlivnit také literární nebo hudební tvorbu. A co teprve, když se dochovala výstižná korespondence, nebo dokonce memoáry!“⁶

Mezi takové osobnosti, které poctili toto město svou přítomností, patřil například J. W. Goethe, F. Schiller, L. van Beethoven, F. Chopin nebo N. Paganini. V letech 1718 a 1720 do Karlových Varů přijel i Johann Sebastian Bach. Proč? Všichni přijížděli kvůli léčení, příjemnému prostředí, malebnému okolí, zábavě, společnosti a často kvůli klidu a inspiraci k umělecké tvorbě.

⁶ Křížek, Vladimír. 2002, s. 218

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Obrázek 1: Wilhelm Schneider: Slavní návštěvníci Karlových Varů

Zdroj: <http://kvmuz.cz/typ/zajimavosti-typy-na-vylet/narodni-kult-pamatka-cisarske-lazne>

Průběh lázeňské sezóny, která začínala na přelomu dubna a května a končila na podzim, by se dal popsat jako jedna velká okázalá slavnost. Hosté se bavili a prostí obyvatelé chystali náročné přípravy na novou sezónu.

Bohaté šlechtičny a manželky vlivných mužů pořádaly nákladné bály a společenská setkání. Město nabízelo zábavu a kratochvíle každému, kdo po nich zatoužil. Byly tu kavárny, koncerty, procházky lázeňskými lesy, nakupování, výlety do okolí nebo pikniky v parcích. Ohromný důraz se kladl na to, co zrovna bylo v módě. Ani muži ani ženy se v lázních nenudili. Bylo tu všechno, co si jen náročný host mohl přát. Dokonce se zde seznámil s Kateřinou Vilemínou Zaháňskou v roce 1813 i Klemens Metternich. Ze sňatku ovšem sešlo.

Kdo byli ti, kteří byli v centru dění a významnou měrou se podíleli na chodu města? Podrobně se na tyto rodiny zaměřím v dalších kapitolách, ale je důležité říct si o jejich vlivu hned na začátku. Do společenských událostí v Karlových Varech během 18. století

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

zasahovaly takovou měrou, že ani dnes není karlovarského rodáka, který by neznal jejich jména. Především díky jejich odkazu se Karlovy Vary proslavily a svůj věhlas si drží i nadále. Jsou to dynastie Puppů, Knollů, Becherů a Mattoni.

Záměrně hovořím o dynastiích, protože tyto rodiny byly velmi početné, větvené, propojené vzájemnými výhodnými sňatky a dělily se o vliv a moc po celém městě.

Lázeňští hosté přijížděli a odjížděli s příslibem brzkého návratu. Těšili se na nové zážitky a známosti. Doporučený pobyt v lázních často sloužil jako velmi dobrá záminka pro to, aby se domluvil výhodný sňatek v případě, že v rodině byla neprovdaná dcera. Prostředí města k tomu poskytovalo dokonalou atmosféru. Rodiče líčili na výhodné partie a snažili se své dcery ochránit před těmi nežádoucími. Do této kategorie spadali sňatkoví podvodníci, hazardní hráči a samozřejmě muži bez původu a jmění. Dívka neměla v této době žádné slovo, co se týkalo výběru jejího nastávajícího. Ne zřídka se jednalo o muže mnohem staršího. Pokud rodina nápadníka schválila, mohl si muž dívku namlouvat a dvořit se jí. Soukromí pár neměl nikdy. Bylo nepřipustné, aby se mladá dívka z dobré rodiny ukazovala na veřejnosti s cizím mužem sama. Svatba byla velkou společenskou událostí. Povinností ženy bylo porodit děti, nejlépe chlapce, a starat se o rodinné zázemí. Nepřicházelo v úvahu, že by žena vyššího společenského postavení pracovala. Od toho tu bylo služebnictvo.

Snad nejznámějším příběhem neopětované lásky je ten o básníkovi J. W. Goethovi a mladé Ulrice von Levetzow. Goethe byl ve Varech třináctkrát na léčení, které spojil se zábavou, skládáním básní, z nichž městu některé i věnoval a se sbíráním minerálů. Město mu učarovalo. Pobýval v něm mezi lety 1785 a 1823. Dohromady to byly skoro tři roky. S Ulrikou se setkal v Mariánských Lázních. Snažil se ji získat. Byl do zamilovaný, ač byla o mnoho let mladší než on. Spojovali je společné zájmy a vzájemné porozumění. Ulrika však se sňatkem nesouhlasila. Nikdy se za nikoho nevdala. Goethe se po jejím odmítnutí už nikdy nevrátil.

Ten nejvýznamnější host, který v 18. století Karlovy Vary navštívil, oslnil všechny obyvatele a návštěvníky bez výjimky. Byl jím ruský car Petr Veliký. Jeho dva pobyty byly pro všechny místní obyvatele senzací a rozhodně největší společenskou událostí, jakou město do té doby, a i dlouho po ní město zažilo. Přispělo to k tomu, že v tomto století zastínilo Karlovy Vary jednoznačně všechny ostatní evropské lázně. Zajímavé je, že přijel

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

v obou případech až po letní sezóně. To bylo v této době velmi neobvyklé. Není známo, jak se léčil, ale při jeho první návštěvě na jeho zdravotní stav dohlížel osobně sám hrabě Antonín Nostic. O carovi se říkalo, alespoň tak se to můžeme dočíst v záznamech událostí té doby, že byl dobrosrdečný a velmi přátelský k místním bez ohledu na jejich společenské postavení. Podruhé přijel 19. 10. 1712 a dostalo se mu vřelého uvítání.

Svým pobytem pomohl lázním k dalšímu věhlasu a po celé 18. a 19. století sem proudily davy příslušníků ruské šlechty. Mezi ty nejznámější patřil hrabě Alexej Grigorjevič Orlov.

Z knihy od Jany a Otakara Boříkových se můžeme dočíst, že car byl ubytován v lázeňském domě Rudý orel. Němečtí historikové tvrdili, že bydlel v domě Bílý zajíc.

Do třetice tu pak máme výsledky bádání karlovarského archiváře Karla Ludwiga, který se domníval, že car vyhledal ubytování u lékárníka Davida Bechera. Pokud by tomu tak opravdu bylo, tak by to výrazně posílilo Becherovu prestiž a váženost mezi ostatními karlovarskými lékaři.⁷

Car byl soutěživý a jeho velkou zálibou bylo studování různých řemesel a učení se novým dovednostem.

„Petrova statná postava mu dovolovala stejně dobře vládnout mečem jako sekerou či zednickou lžící, zrovna tak jako udržet se na neosedlaném koni.“⁸

Traduje se, že car 11. 11. 1712 vyjel na koni na Jelení skok. Místu se na jeho počest říká Petrova výšina. Seskočil z koně a do kříže, který tam stál, vyřezal nožem písmena M. S. P. I. Znamenala *Maiestatis Suae Petrus Primus*.

„Později byl na této výšině postaven pomník s Petrovou bustou zhotovenou pražským sochařem Tomášem Seidanem.“⁹

Car Petr I. Veliký měl v oblibě střelbu a karlovarští ostrostřelci jej jmenovali čestným členem. Ostrostřelci byli ozdobou města, pořádali slavnosti a soutěže ve střelbě.

⁷ Bořík, Otakar a Jana Boříková. *David Becher a Karlovy Vary 18. století*, 2013, s. 27

⁸ Tamtéž. s. 27

⁹ Bořík, Otakar a Jana Boříková. 2013, s. 27

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Velmi pěkná historka se váže k carovu přání být portrétován od malíře Jana Kupeckého. Tomu se na carovu žádost nechtělo přijet a zdůvodnil to tím, že poslouchá rozkazy od rakouského císaře Karla VI. a nikoho jiného. Myslel si, jak na cara nevyzrál. Car se ale nenechal odbýt a obrátil se na císaře sám. Ten mu rád vyhověl a Kupeckému nezbylo nic jiného než carovi vyhovět. S portrétem byl car spokojen a malíř také dostal dobře zapláceno. Císař Karel VI. lázně také navštívil, a to v roce 1732. Ani on si při té příležitosti nenechal ujít střelecké soutěže.

Roku 1739 císař Karel vydal nařízení pro město, ve kterých uděloval občanům města pokyny ke správě města. Nařízení bylo rozsáhlé. Jednalo se o 132 paragrafů. Zaujal mě paragraf 25, ve kterém se měšťanům doporučuje, aby se oblékali střídě a neutráceli za oblečení víc peněz, než je nezbytně nutné. Opět se tedy utvrzujeme v tom, že nepřicházelo v úvahu, aby kdokoli zastínil šlechtu, která vždy dostávala přednost před místními.

Doba 18. století přála hlavně rozvoji farmacie, chemie, přírodních věd, malířství, hudbě nebo architektuře. Do poloviny 18. století převládal barokní umělecký směr. Po něm nastoupilo rokoko, které bylo svou hravostí, dekorací a elegancí pro Karlovy Vary jako stvořené. Rokoko výrazně ovlivnilo kulturu a umění zejména v Anglii a ve Francii.¹⁰

V Anglii se postupně utvářel nový duchovní směr a tím bylo Osvícenství. Právě kvůli Osvícenství se 18. století říká *století rozumu*.

„Osvícenství klade důraz na hledání pravdy vlastní cestou v dobrém úmyslu, proti předsudkům.“¹¹

Šlo o pokrok. Bylo to nové filosofické chápání věd a společnosti. V Rakousku nemělo Osvícenství příliš rychlý nástup. Jednou z příčin bylo katolické náboženství.

David Becher svými léčebnými metodami a bádáním bořil tradiční a často zastaralé představy o léčení nemocných pacientů a pokoušel se změnit staré pořádky. Proč byly

¹⁰ Tamtéž. s. 32

¹¹ Tamtéž. s. 31

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Karlovy Vary v tomto století na výsluní a co přispělo k tomu, že se z města v 19. století stalo vyspělé centrum lázeňské péče?

V této kapitole jsem uvedla důvody, proč tomu tak bylo a jak tento pokrok úzce souvisí s osobou Davida Bechera. Měl výhodu v tom, že pocházel z dobře situované a vážené rodiny. Léčil bohaté, měl dobré zázemí, vlivné přátele a příbuzné. V té době to bylo rozhodující. Ne zvolil si snadnou cestu, ale vytvářel si příležitosti k dosažení svých cílů. Těmi byly vlastní objevy, vědecké práce a zkoumání pramenů a jejich okolí.

1.2 KARLOVY VARY – MĚSTO LÁZEŇSTVÍ

Karlovy Vary jsou nevšedním městem, které se odlišuje od jiných a žít v něm znamená respektovat určitá pravidla společenského soužití. Město se mění s každou změnou ročního období. Zůstává horká voda a páry, kopce a husté lesy, které toto místo střeží. David Becher a jeho předchůdci a následovníci výrazně přispěli k jeho utváření.

Jak na něj nahlíží soudobí autoři nejrozličnějších publikací vydaných převážně za účelem rozkrýt jeho tajemství a oslavit jeho jedinečnost?

Písemných zdrojů o Karlových Varech přibývalo zejména po roce 2000. Vladimír Křížek, autor velmi dobře zpracované a přehledné publikace *Obrazy z dějin lázeňství*, vyzdvihuje autora historických a vlastivědných prací o oblasti Karlovarska, Stanislava Burachoviče a také Stanislava Wiesera, za mimořádně povedenou knihu *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* 2001.

Vladimír Křížek se do jisté míry vyjadřuje kriticky k propagačním brožurám a článkům, o kterých se vyjadřuje jako o 'obtížně přehlédnutelných'.

Tato encyklopedie na něj udělala dojem, protože se týká ve velké míře lázní, které dávno zmizely nebo byly zapomenuty. I díky knihám jako je tahle si můžeme vytvořit přesnější obrázek jak o Varech samotných, tak o jejich okolí.

Stanislav Burachovič je uznávaným karlovarským patronem, historikem a publicistou, který se specializuje na rozkrývání tajemství z historie města. Nesmírně poutavé jsou jeho knihy *Záhady a mystéria Karlovarska* (2002) a *Magická místa*

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Karlovarského kraje 2013. V první z těchto zmíněných knih se kriticky vyjadřuje k archeologickým nálezům na daném území.

„Nedostatek průkazných archeologických nálezů je příčinou toho, že dosud nedokážeme ani přibližně určit, od-kdy se datují známost a využívání zdejších minerálních pramenů a také trvalejší osídlení vřídelního údolí lidmi.“¹²

Historikové se mohou pevně opřít zejména o písemné zdroje, některé z těch nejcennějších jsou uloženy v karlovarském muzeu. Dalším zdrojem informací pro historické bádání jsou pomníky a pamětní desky, o kterých se zmiňuje Vladimír Křížek.

„Z pietních a trochu i propagačních důvodů se to v lázních odjakživa hemžilo pomníky a pamětními deskami, které především připomínaly zdejší pobyty slavných návštěvníků z řad kulturního a politického života, a dokreslovaly tak kolorit lázeňského místa a jeho kulturních dějin.“¹³

Pomníky se často stavěly i lékařům. Byly a stále jsou symbolem čestného uznání. Prof. Dr. Ludwig J. Weigert byl toho názoru, že právě Davidu Becherovi bylo za života upřeno jak uznání, tak sláva. Nakonec byl oceněn nápisem na pomníku: *David Becher Hippocrati Thermarum Carolinarum*, který mu věnovala karlovarská lékařská společnost.¹⁴

1.3 ROZMACH LÁZEŇSTVÍ V KARLOVÝCH VARECH V KONTEXTU DOBY

Přístup lékařů k pacientům se v průběhu staletí měnil. Některé léčebné postupy byly velmi náročné na dodržování a nemocní procházeli různými fázemi léčby, při kterých jim bylo více či méně špatně.

¹² BURACHOVIČ, Stanislav. *Záhady a mystéria Karlovarska*. Beroun: Nakladatelství MH, 2002, s. 20

¹³ KŘÍŽEK, V. 2002, s. 198

¹⁴ Sborník přednášek z balneologické konference. *Med. Dr. David Becher, Hippokrates Karlových Varů*. Karlovy Vary: Muzeum Karlovy Vary, 2010. s. 18

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Období od založení Karlových Varů v polovině 14. století až do roku 1522 by se dalo nazvat etapou koupelové a pitné kúry. Doktor Václav Payer (1488–1537) byl prvním, kdo doporučil pití karlovarské vody. Po příjezdu do lázní doporučoval pacientům odpočinek, omezení příjmu potravin a celkové pročištění. Prvních šest dní měl pacient absolvovat pitnou kúru a až po ní kúru koupelovou. Tento cyklus se několikrát opakoval. Václav Payer byl zastáncem Karlových Varů jako místa určeného nemocným, a ne účastníkům bujarých společenských oslav, hýření a jiných povyražení. Ve svém traktátu o Karlových Varech, nazvaném *Tractatus de Thermis Caroli Quarti Imperatoris*, vydaném v roce 1522, se zmiňuje o přenášení termální vody ve skleněných nádobách.

„Payerův traktát byl prvním odborným lékařským dílem o Karlových Varech. Payer si byl vědom svého prvenství, neboť v knize říká, že před ním „žádný lékař tuto práci nepodstoupil“.“¹⁵

Chtěla bych připomenout, že v dnešní době je běžné nosit si vodu od pramenů v plastových lahvích a kelímcích. Jsou levné, lehké, skladné a nerozbijí se. Bohužel vytlačují skleněná a porcelánová pítka. Přeprava v plastu je neekologická a celkově nevhodná.

„V této éře se pacienti v Karlových Varech až na výjimky pouze koupali. Vzácností nebyly koupele trvající v určitých dnech až 10–12 hodin. Pro tehdejší koupelovou metodu se vžil výstižný název „Hautfresserkur“.“¹⁶

Podle názoru dalšího významného karlovarského lékaře Fabiana Sommera (1533–1571) se měla vřidelní voda pít co nejteplejší a celá léčba by měla probíhat pod vedením zkušeného lázeňského lékaře, který se vyzná v místních pramenech. Není podle něj rozumné nechat si radit pouze od osobního lékaře, který nemocného někdy doprovázel. Doktor Fabian Sommer byl velkým kritikem pití minerální vody v koupeli. Považoval dokonce léčebnou metodu *Hautfresserkur* za lepší a účinnější než samotnou léčbu pitnou a tím se výrazně odlišoval od smýšlení svého předchůdce doktora Václava Payera.

¹⁵ BOŘÍK, Otakar. a kol. *Fabian Summer: O lázních císaře Karla IV.* Sokolov: Fornica publishing, 2008. str. 80

¹⁶ Sborník přednášek z balneologické konference. s. 6

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Podle informací ze *Sborníku přednášek z balneologické konference z roku 2010* byl doktor Sommer známý tím, že předepisoval sprchování vřidelní vodou, a to na základě vlastní zkušenosti. Chtěl také, aby se důsledněji izolovali od okolí ti nemocní, kteří přicházeli s infekčními nemocemi, jakou byla v té době například lepra neboli malomocenství. Snažil se prosadit zřízení parních lázní. Toho se bohužel nedožil, jelikož první parní lázně byly vybudovány až v roce 1794.¹⁷

Lékař Johann Stephan Strobelbelger (1593–1630) doporučoval 'pyramidovou' sedmidenní pitnou kúru v kombinaci s koupelemi. Pacienti by měli pít vodu nalačno brzy ráno, a tak teplou, jak ji snesou. Při pití je doporučováno přecházet po místnosti. V první polovině 18. století byla pitná kúra velmi intenzivní až extrémní. V některých případech se popíjelo denně 50 až 70 koflíků. To se rovnalo neuvěřitelným šesti až devíti litrům vody. Bohatší pacienti u sebe nosili mosazné počítací pohárky. S každým vypitým pohárkem posunuli ručičku o jeden dílek. Mosazný počítáč pohárků je k vidění na výstavě v karlovarském muzeu.

Obrázek 2: Mosazný počítáč pohárků

Zdroj: Muzeum Karlovy Vary, vlastní fotografie, říjen 2017

¹⁷ Sborník přednášek z balneologické konference. s. 6

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Doktor Strobelberger byl prvním, kdo popsal použití karlovarské vřidelní soli jako projímadla. Stejně tak, jako David Becher, byl i on podporovatelem zdravé životosprávy a horlivým zastáncem pitné léčby. Kritizoval nestřídmost.

Dalším lékařem, který měl četné zásluhy na zdokonalení léčby byl doktor Friedrich Hoffmann (1660–1742). O prameny se intenzivně zajímal a jako první doporučil k pití dnes velmi oblíbený Mlýnský pramen.¹⁸

V 18. století se v období osvícenství dynamicky rozvíjely nejrůznější vědní disciplíny včetně medicíny. Na lidské tělo bylo nahlíženo jako na mechanický stroj. Rozmach lázeňství v tomto období byl na vrcholu. Mezi další oblíbené lázně, které si navzájem konkurovaly, patřil například Bath, Vichy, Baden nebo Pyrmont.

„Konečně lázeňská místa v konkurenčním boji odjakživa ráda zdůrazňovala své stáří a své co možná nejdější tradice.“¹⁹

Dnes si návštěvníci a pacienti vybírají lázně podle polohy, nabízených procedur, postupů a také ceny.

Lékař Gottlob Carl Springsfeld (1714–1772) byl toho názoru, že hlavním léčebným prostředkem by měla být pitná kúra a koupele by měly léčbu pouze doplňovat. Léčba byla založena na fyzikálních a chemických vlastnostech minerální vody. Springsfeld trval na tom, že léčba patří do rukou lékaře a nikoho jiného. Kritizoval dosavadní přístup k pacientovi, protože podle jeho názoru nebyl dostatečně zohledněn pacientův zdravotní stav při předepsání lázeňské kúry a trval na tom, aby se léčba řídila podle úsudku lékaře, a ne pouze zavedenou zvyklostí. Účinky koupelí a pitných kúr na každého nemocného byly totiž vždy individuální.²⁰

V polovině 18. století David Becher navázal na Strobelbergera i Springsfelda. Doporučoval deset pohárků (cca 1,8l) brzy ráno a kladl důraz na to, aby se pily přímo u pramenů. Mezi jeho následovníky patřil švýcarský lékař Jean de Carro (1770–1857). David Becher zdůrazňoval, že to, co léčí, jsou vlastnosti minerální vody.

¹⁸ Sborník přednášek z balneologické konference. s. 8

¹⁹ KŘÍŽEK, V. 2002, s. 190

²⁰ Sborník přednášek z balneologické konference. s. 8

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Karlovy Vary v 18. století vzkvétaly, ale do jejich rozmachu a rozvoje výrazně zasáhl katastrofální požár. Stalo se tak 23. května 1759 v domě U Černého mouřenína. Díky silnému větru se požár rozšířil i na pravý břeh řeky Teplé. Zcela lehlo popelem 224 domů. Obnova města začala okamžitě. Namísto hrázděných domů se stavěly domy kamenné s bohatě zdobenými fasádami. Původní městské brány již nebyly obnoveny.

V roce 1777 byl vybudován Vřídelní sál, který vyhovoval léčebným zásadám Davida Bechera, protože pacienti mohli pít vodu přímo u pramene. V roce 1791 byl postaven Poštovní dvůr. Stal se oblíbeným místem lázeňských hostů. Stále se v něm konají koncerty a místní obyvatelé sem chodí lesem na procházky. Jestli se některé místo v Karlových Varech v druhé polovině 18. století mohlo pyšnit označením nejvyhledávanějšího společenského střediska šlechty, pak to byl Český sál, který od roku 1775 patřil cukráři Johannu Georgovi Poppovi.

Čím se Karlovy Vary v této době lišily od jiných lázeňských míst a na co lákaly nové pacienty?

„Termální lázně přitahovaly nemocné s revmatickými obtížemi, kloubními deformitami, poúrazovými stavy i ortopedickými vadami. Již cesta do lázní byla proto svízelná a stejně tak přeprava z příbytku do vlastních koupelí a vstupování do bazénů a van.“²¹

„Ve většině prospektů a propagačních tisků se doporučovaly kúry čtyřtýdenní a podle potřeby i delší. Po náročných slatinových a vodoléčebných procedurách se s oblibou jelo ještě do tichého klimatického místa ke skutečnému zotavení. U nás se takto proslavil například Kysibl u Karlových Varů nebo Kynžvart u Mariánských Lázní.“²²

Vladimír Křížek poukázal na to, že léčba byla náročná, často nepříjemná a dalo by se říci, že vzala pacientům zbylé síly. Proto bylo téměř nutné, aby se pacienti po absolvování všech nezbytných procedur odjeli zotavit ještě jinam. Kyselka u Karlových Varů jim mohla nabídnout klidné zázemí a překrásnou přírodu.

²¹ KŘÍŽEK, V. 2002, s. 204

²²Tamtéž. s. 209

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

Karlovy Vary se staly vyhledávanou destinací také kvůli rozmanitým doprovodným aktivitám. Ne zřídka zde docházelo k uzavírání důležitých obchodů. Kvůli některým vysoce postaveným hostům muselo město zlepšovat své služby a muselo si dokázat přízeň lázeňských hostů také udržet.

„Již v 18. století začínaly v proslulejších lázeňských místech působit skupiny hudebníků, kteří původně hrávali na šlechtických sídlech i v městech a nyní se usazovali v lázních.“²³

Hudba zněla lázněmi po celou sezónu. Vladimír Křížek upozorňuje na to, že ne všechny orchestry a hudebníci rozmístění po celých lázních měli očekávanou úroveň.²⁴ Kromě hudby se lázně mohly pyšnit karlovarskými oplatkami. V karlovarském muzeu jsou uloženy dvojce spēkací kleště, tzv. oplatnice, které pocházejí z druhé poloviny 18. století.

Tím nejdůležitějším, kvůli čemu lázně zejména v druhé polovině 18. století tolik prosperovaly, byly prameny a jejich využití. I dnes se tradičně zdůrazňuje jejich léčebná hodnota, neboť napomáhají léčbě či zmírnění nemocí a výrazně urychlují rekonvalescenci.

David Becher byl výjimečný tím, že se pustil do experimentování a výzkumů a pomohl poodhalit léčivou sílu, kterou prameny mají a způsob, jak ji lze využít. Prameny byly základem prosperity města.

²³Tamtéž. s. 211

²⁴ Tamtéž. s. 211

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

1.4 KARLOVY VARY V LETECH 1918–1938

Situace v prvních měsících po skončení 1. světové války byla chaotická. Čeští Němci chtěli, aby se pohraniční území připojilo k Německu. Hospodářská situace v Karlových Varech se musela urychleně vyřešit. Lázeňství se během války ocitlo v troskách a díky prudkému úbytku lázeňských hostů se snížily městské příjmy.

Od roku 1920 se situace začala zlepšovat a na konci 20. let se stabilizovala. Návštěvnost se dostala na svou původní úroveň. Válečná léta způsobila Karlovým Varům velké škody a samotná návštěvnost nestačila na pokrytí investic do údržby a lázeňského provozu. Město nemohlo plánovat nové investiční projekty a nedokázalo splácet finanční půjčky, ke kterým se zavázalo ještě před rokem 1914. Jako velmi nešťastné se ukázalo rozhodnutí městského zastupitelstva schválit dolarovou půjčku ve formě dluhopisů. Na počátku 30. let udeřila hospodářská krize a město se ocitlo v ekonomicky neúnosné situaci. K definitivnímu vyrovnání závazků k vlastníkům dluhopisů došlo až v 80. letech.

V Karlových Varech docházelo po válce ke změně názvů míst, která něčím připomínala Rakousko – Uhersko. Bylo tomu tak například u Císařského parku, který byl přejmenován na Geysirpark.

Vliv hospodářské krize se společně s vysokou nezaměstnaností v pohraničí během následujících let stupňoval a vedl k výraznému napětí mezi obyvateli. V noci z 29. na 30. září 1938 byla nejvyššími představiteli Německa, Itálie, Francie a Velké Británie podepsána Mnichovská dohoda. Pohraniční oblasti Čech, Moravy a Slezska byly proti vůli Československa připojeny k Německu.

V roce 1938 se v Lázních III konal sjezd Sudetoněmecké strany. Zabraní Sudet německou armádou proběhlo v říjnu 1938. Dne 4. října 1938 přijel do Karlových Varů Adolf Hitler.

VYBRANÉ KAPITOLY Z HISTORIE KARLOVÝCH VARŮ

1.5 *KARLOVY VARY V LETECH 1938–1945*

Po obsazení byli pronásledováni odpůrci režimu. Karlovarští Židé byli systematicky likvidováni a jejich majetek zabaven. Zejména v letech 1942–1943 byly hotely a lázeňské domy přeplněné zraněnými vojáky i civilisty. Karlovy Vary postihly celkem tři nálety.

Kdo osvobodil Karlovy Vary? Rudá armáda nebo americké vojsko? Obyvatelé města měli zájem na tom, aby do města dorazila jako první americká armáda. Americká armáda sice rychle postupovala, ale její postup byl zastaven těsně před Karlovými Vary. Rudá armáda dorazila do města dne 11. května 1945. Odsun sudetských Němců po válce měl za následek násilné zpretrhání vazeb mezi rodinami a přáteli a zkonfiskování majetku. Byli nuceni opustit město, které bylo jejich domovem po generace.

2 DYNASTIE BECHERŮ

2.1 LÉKAŘI A LÉKÁRNÍCI Z RODU BECHERŮ

Rod Becherů můžeme rozdělit na tři hlavní větve. Část Becherů se odstěhovala na Andělskou horu u Karlových Varů.

Druhá větev byla lékárnická a zůstala v Karlových Varech. Becherové se přesunuli také do Chebu, kde žili až do roku 1945.

Becherové patřili k předním karlovarským rodům a podíleli se velkou měrou na vybudování dobré pověsti a slávy města. Byly po nich pojmenované dva parky, ulice a Becher Platz. První zděné divadlo z roku 1788 bylo pojmenováno po Davidu Becherovi. Nelze opomenout metodiku pitné kúry, které se dodnes říká *podle Bechera*.

V místech, kde dnes stojí Mlýnská kolonáda, stával kdysi mlýn, který Becherům patřil. Spisovatel a historik Luděk Jaša ve své knize *Becherové: Zrození 13. pramene* uvádí, že prvním lékařem z rodu Becherů byl Jiří Becher. Ten se rozhodl pro tuto profesi i přesto, že se měl stát nástupcem svého otce ve mlýně. Jiří Becher vystudoval Karlovu univerzitu.²⁵ Desátý potomek Jiřího Bechera, Ondřej Becher, se stal karlovarským lékárníkem a jeho synové úspěšně na jeho profesi navázali. Po Ondřejovi se Jiřímu narodil Jan Václav. Ten se stal po studiích významným lékařem. Podle Luděka Jaši to byl právě on, kdo položil základy oné lékařské větvi rodu Becherů.

„Lékařnická profese se v této linii Becherů dědila z pokolení na pokolení (např. Jan Nepomuk, František, Jiří, Jan Bonaventura, Jiří Bedřich, Alfred) až do konce 19. století.“²⁶

Luděk Jaša měl 11. října 2017 v Krajské knihovně v Karlových Varech svou druhou přednášku o rodu Becherů. Zmínil se například o tom, že Becherové nejezdili na studia do města Annabergu, ale k příbuzným do domu Annabergu, který se nacházel

²⁵ JAŠA, Luděk. *Becherové: Zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015, s. 60

²⁶ Tamtéž. s. 60

poblíž domu U Tří skřivanů. Vyvrátil tak mylné informace, které dosud některé historické prameny uváděly.

Luděk Jaša dále uvádí, že se David Becher zajímal o lázeňství a medicínu už od dětství a rád trávil svůj volný čas u svého strýce v lékárně U Bílého orla.

Ráda bych se v této kapitole zmínila i o Josefu Becherovi a jeho spolupráci s anglickým doktorem Frobrigem, který doprovázel do Karlových Varů hraběte Maxmiliána Mietingena. Oba se ubytovali právě u Josefa Bechera v domě U Tří skřivanů. Doktor Frobrig společně s Josefem Becherem experimentoval s destiláty a likéry.

Doktor Frobrig věnoval Josefu Becherovi při svém odjezdu v roce 1805 recept na likér a Josef mu přislíbil, že ho zkusí vyrobit. Doktor Frobrig brzy nato zemřel a nikdy se nedozvěděl, že ho Josef Becher začal prodávat o dva roky později pod názvem *Anglická hořká (English bitter)*. Pod tímto názvem se Becherovka prodávala až do roku 1923. Podle Ludka Jaši doktor Frobrig nechtěl, v případě, že by jeho recept vyšel, být udáván jako spolu-tvořitel. Josef Becher mu ale chtěl vzdát anglickým názvem *English bitter* poctu.

Josef Becher dostal radu od svého příbuzného, aby neoznačoval Anglickou hořkou ani Rosolio, které také vyráběl, jako alkohol, ale jako léčivý nápoj. Důvod byl prostý. Alkohol byl přísně zdaněný. Anglická hořká byla prodávána jako lék s bohubílymi léčivými účinky.

A tím se poodkrývá velký mýtus o vzniku slavné Becherovky. Becherové se nepodíleli na vymyšlení jejího složení. Všechny přísady zůstaly beze změny takové, jak je sepsal doktor Frobrig. Ačkoli Becherovka pochází z Karlových Varů, za její recepturu může Angličan.

Becherové se prosadili v mnoha profesích a upevňovali si své společenské postavení a vliv po generace. David Becher je často spojován s výrobou a prodejem karlovarské vřidelní soli, ale nebyl tím prvním, kdo se pokusil jí zhotovit a prodat. Vřidelní sůl se odpařovala nad ohněm a prodávala se v lékárnách dávno před tím než se o její zkvalitnění, cenu a prodej ve velkém David Becher začal zajímat.

Jak se k jeho průkopnickým metodám a obchodním plánům stavěli ostatní lékaři a obyvatelé Karlových Varů? Na čem všem se podílel a z jakých důvodů ho lze nazývat králem karlovarské balneologie?

2.2 KRÁL KARLOVARSKÉ BALNEOLOGIE

Odkaz Davida Bechera přetrval do současnosti. Byl velmi schopným lékařem a badatelem. Uměl se pohybovat ve společnosti, udržoval si vazby s významnými klienty a dokázal si získat náklonnost císařské rodiny. Byl přesvědčivý a měl obchodní talent. V mnoha literárních zdrojích je vyobrazen jako člověk, který dokázal sehnat peníze na zvelebení města a nebál se jít proti proudu zavedených osvědčených postupů. Usiloval o změnu v zájmu města a svých pacientů.

Léčil od roku 1756 až do roku 1792. Po ukončení studií na Karlově univerzitě v roce 1751 odjel do Vídně, kde si chtěl prohloubit své lékařské dovednosti a působil zde i jako praktický lékař. Pak se vrátil do Karlových Varů a usadil se zde natrvalo. Získal si pacienty z řad rakouské šlechty, a to mu rozhodně nepřineslo popularitu mezi některými karlovarskými lékaři. Davida Bechera odlišoval od většiny osob jeho společenského postavení soucit a dobročinnost vůči obyčejným obyvatelům, na které dolehla krize způsobená sedmiletou válkou (1756–1763).

David Becher neměl dědice. O jeho rodinných poměrech se v literárních pramenech mnoho nepíše. Oženil se v roce 1758 s Annou Sabinou Hoffmannovou, se kterou měl, podle informací z knihy *Becherové* od Lud'ka Jaši, dceru Veroniku, která však krátce po narození zemřela.²⁷

V této kapitole bych se ráda zaměřila nejen na zdokonalení karlovarské léčby, které měl David Becher na svědomí, ale také na jeho boj za vývoz a prodej vřídelní soli a stavbu nového divadla.

Vřídelní sůl se vyráběla v malém množství odpařováním pramenité vody a mnozí karlovarští občané byli výrazně proti jejímu prodeji a zejména vývozu. Jako hlavní důvod

²⁷ JAŠA, Luděk. *Becherové*. 2015, s. 87

DYNASTIE BECHERŮ

uváděli obavu z poklesu lázeňského ruchu a odlivu pacientů. David Becher chtěl, aby se sůl vyráběla ve větším množství. Měl pro své snažení podporu hraběte Rudolfa Chotka, který byl i jeho pacientem. Hrabě Rudolf Chotek byl v té době nejvyšším kancléřem v Čechách a pomohl Becherovi levnější a kvalitnější výrobu prosadit. Davidu Becherovi bylo uděleno povolení císařským dvorním dekretem.

Podle informací ze sborníku přednášek z balneologické konference (2010), který vydalo karlovarské muzeum, byl David Becher vůbec prvním, kdo zjistil, že se vřidelní sůl dá vyrábět levněji a bez vytápění odpařovacích kotlů. To bylo finančně velmi nákladné. Stačilo využít vlastní teplotu vřidelní vody.

Karlovarské měšťanstvo bylo silně proti výrobě, a i nepatrný pokles v návštěvnosti dávali měšťané Davidu Becherovi za vinu. V roce 1767 byla výroba dočasně zastavena. Císař žádost karlovarských měšťanů o zastavení výroby karlovarské soli v roce 1783 zamítl. Císař odpověděl takto:

„Žádající městskou veřejnost je třeba odmítnout v její neopodstatněné žádosti, současně jí ale její mylný názor vyvrátit a poučit ji, že úbytek návštěvnosti Karlových Varů je třeba připsat jiným příčinám, než je volný prodej soli, protože s tím související zákaz volného prodeje soli, by byl ztrátou toho přísunu peněz, který by mohl mít pro město nevyhnutelné následky, což by byla ta největší škoda.“²⁸

David Becher myslel na budoucnost a věděl, že výroba a vývoz vřidelní soli přetrvá a zvýší příjmy města. Měšťané se s císařovou odpovědí smířili. Výrazně proti ale zůstávali vůči stáčení a rozvozu karlovarské minerální vody do láhví.²⁹ Na tom sice David Becher podíl neměl, ale ne všem jeho pacientům se chtělo chodit k pramenům a pít vodu přímo u nich. Becher na svých léčebných postupech a pitných předpisech trval, a i díky nim v Karlových Varech vznikly kolonády. První kolonáda vznikla až v roce 1792 u Nového pramene.

²⁸ Bořík, Otakar a Jana Boříková. 2013, s. 150

²⁹ Tamtéž. s. 150

DYNASTIE BECHERŮ

David Becher ordinoval svým pacientům dietní stravu. Zasadil se o zákaz praní prádla přímo u Vřídla, které bylo podle něj nehygienické.

Jeho zásluhou se podařilo vystavět v Karlových Varech divadlo. Staré dřevěné divadlo nazývané *Dům komedií* bylo velmi malé a nehodilo se pro vznešené lázeňské hosty. Na stavbu nového dvoupatrového divadla přispěl a účastnil se i prvního představení, kterým byla v roce 1788 Mozartova Figarova svatba. Za tento počín se mu na rozdíl od jeho plánů s vřidelní solí dostalo uznání. Divadlo později bohužel vyhořelo a stavebních plánů na divadlo nové se ujali architekti z Vídně, Fellner a Helmer. Dodnes je tato budova pýchou a ozdobou města.³⁰

V roce 2017 uvedlo karlovarské divadlo novou komedii s názvem *Tajemství pánů Becherů*. Divadelní hra je prezentována na webové stránce Magistrátu města Karlovy Vary jako příběh o nejslavnější karlovarské rodině, stvořitelích Becherovky. Toto tvrzení samozřejmě není tak úplně pravdivé.

Petra Kosová v zápisníku Českého rozhlasu Plzeň zvala diváky na tuto hru, kterou režíroval Jiří Seydler. Autor scénáře, herec Viktor Braunreiter se nevyjádřil k tomu, jestli čerpal z historických pramenů, ale uvedl, že mu pomohli informace od zaměstnanců Muzea Jana Bechera, dále několik publikací a zbytek je podle něho fantazie.

O tom, jak dobře dokázal David Becher využít vysokého postavení některých svých pacientů pro svou věc, se můžeme snadno přesvědčit. Při požáru v roce 1759 lehly popelem kostelní hodiny i se zvony. David Becher několik let poté léčil hraběnku Marii Antonii Berchtoldovou, která patřila k vlivným osobám na vídeňském dvoře. Sama se Davida Bechera zeptala, jestli by od císařovny něco nepotřeboval.

„Piši zrovna císařovně, nepotřebujete něco pro Karlovy Vary?“ „Má slečno,“ byla jeho odpověď, „my, jako na vesnici, neslyšíme ani hodiny bít, ani zvon znít.“³¹

Císařovna jeho prosbu vyslyšela. Hodiny vytvořil Sebastian Landesberger v Praze a nové zvony doputovaly do Karlových Varů z Chebu.

³⁰ Tamtéž. str. 160

³¹ Sborník přednášek z balneologické konference. 2010, s. 23

DYNASTIE BECHERŮ

Nadále však jeho největší zásluhou zůstává zkvalitnění lázeňské léčby v 18. století. Z dnešního pohledu se zdá, že byl průkopníkem a zakladatelem moderní lázeňské léčby, spočívající v dostatečném odpočinku, ale i pohybu na čerstvém vzduchu a v dodržování správné životosprávy. Těmito radami by se v podstatě měli řídit lidé i dnes, pokud si chtějí své fyzické i duševní zdraví zachovat co nejdéle. Pití karlovarské vody navíc přispívá nejen k léčbě, ale také k prevenci některých zažívacích chorob.

Odkazem Davida Bechera pro budoucí generace jsou jeho dobročinné aktivity, propagace vrídelní soli, účinné léčebné postupy a badatelská činnost. David Becher napsal v roce 1772 knihu nazvanou *Neue Abhandlungen vom Carlsbade*. Tato kniha sloužila jako výborný zdroj informací pozdějším karlovarským lékařům. David Becher ji vypracoval na základě vědecky podložených experimentů. Mezi lékaře, kteří Becherovu karlovarskou léčebnou metodu rozvinuli, patřili v 19. století například Jean de Carro (1770–1857) a Rudolf Mannl (1812–1863).

Obrázek 3: David Becher: Neue Abhandlungen vom Carlsbade

Zdroj: Muzeum Karlovy Vary, vlastní fotografie, říjen 2017

Skutečnost, že se David Becher řadil k nejbohatším karlovarským měšťanům lze demonstrovat na jeho závěti. V roce 2010 se v Galerii umění v Karlových Varech konala

balneologická konference, na které vystoupil historik a archivář Milan Augustin, zabývající se regionální historií Karlovarska. Jeho přednáška se týkala pozůstalosti Davida Bechera. Z jejího studia vyplývá, že David Becher vlastnil dva domy, přičemž k jednomu z nich patřilo várečné právo. Část jeho majetku tvořily také cenné papíry, které podle pozůstalosti dosahovaly hodnoty celkem 39 244 zlatých. Bez jeho bezúročné půjčky městu na stavbu prvního kamenného divadla, by tato stavba vznikla mnohem později.³²

David Becher zemřel 5. února 1792.

2.3 PRŮZKUM, SLOŽENÍ A ÚČINKY TERMÁLNÍCH PRAMENŮ

V 18. století se začala dynamicky rozvíjet všechna odvětví vědy. Vznikaly první skutečně vědecké teorie o chemických změnách látek a o jejich složení. David Becher se řadí k předním průkopníkům balneologie pro své lékařské vědomosti a chemické objevy. Zajímalo ho chemické složení léčebných vod v Karlových Varech.

David Becher přeložil v roce 1772 pojednání o karlovarských pramenech. Geolog Břetislav Vylita, autor knihy *Nové poznatky o karlovarské zřídelní struktuře*, uvádí, že toto pojednání bylo doplněno i o problematiku hydrogeologickou. Břetislav Vylita publikoval řadu prací o karlovarských vřídlovcích a o ochraně minerálních vod. Prameny jsou postvulkanického původu a jsou výjimečné svým vznikem, složením i účinky.

„Podle aktuálních poznatků hydrogeologie pocházejí karlovarská zřídla z dešťových srážek, které se vsakují do země na rozlehlém území Krušných hor, Slavkovského lesa a Doupovských hor. Voda sestupuje po zlomech a puklinách v žule do hloubky několika kilometrů a setkává se přitom s hlubinnými látkami, oxidem uhličitým a vodními parami. Současně se ohřívá zemským teplem.“³³

Karlovarské vřídelní prameny jsou ze všech českých pramenů nejteplejší. David Becher objevil ve vřídelní vodě přítomnost kuchyňské soli. Dokázal přítomnost vázaného

³² Sborník přednášek z balneologické konference. 2010, s. 26

³³ BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha: Libri, 2001, s. 141

vzduchu v horkých minerálních vodách, tedy v přírodních vodách obsahujících alespoň jeden gram rozpuštěných anorganických látek nebo plynů v jednom litru.

Minerální prameny se používají k přípravě koupelí a k pitné léčbě. Jsou vhodné i k inhalacím.

David Becher prokázal existenci železa v odparu vřidelní vody. Právě železo barví vřidelní kámen. V roce 1789 doporučil k pití kvůli vysokému obsahu kysličníku uhličitému Zámecký pramen.

„Becher také jako první vysvětlil tvorbu hrachovce (pisolytů) prostřednictvím usazenin vřídlovce na písčinych zrnech, která se vznášejí v termální vodě působením stoupajícího plynu.“³⁴

Na svou dobu byly Becherovy výsledky rozborů chemického složení minerálních pramenů překvapivé a pomohly mu zaujmout nový postoj k léčbě nemocných. Voda se podle jeho závěrů má pít čerstvá u zdroje, ne odstátá. Potvrdil domněnku, že Vřídlo má téměř identické chemické složení jako ostatní karlovarské prameny a není tudíž jediným léčebným pramenem. Prameny se liší teplotou a obsahem oxidu uhličitého. Dokázal, že protřepáváním a ochlazováním termální vody se mění její účinek. Becherovi se dostalo uznání v roce 1879 od vídeňských chemiků E. Ludwiga a J. Mauthnera v díle nazvaném *Chemický výzkum karlovarským term.*³⁵

Jedním z významných symbolů Karlových Varů je vřídlovec. V 18. století v něm brusil kameny a vášnivý sběratel minerálů, Josef Müller, objevil surovinu vhodnou pro broušení a leštění a začal s ním pracovat tak, aby vynikla bezprostřední krása jeho kresby. Müllerovu zručnost a mistrovsky prováděné práce David Becher obdivoval. S Müllerem se znal i slavný německý básník Johann Wolfgang Goethe. V roce 1776 zhotovil pro císařovnu Marii Terezii na podnět Davida Bechera vřídlovcem vykládanou desku stolu. Tento skvost byl poslán císařovně jako poděkování za pomoc městu po požáru.³⁶ Císařovna Davidu Becherovi na oplátku věnovala diamantový prsten. Z vřídlovce se

³⁴ Sborník přednášek z balneologické konference. 2010, s. 23

³⁵ Sborník přednášek z balneologické konference. 2010, s. 21

³⁶ Bořík, Otakar a Jana Boříková. 2013, s. 154

vyráběly upomínkové předměty pro návštěvníky, například pečetidla, psací náčiní, spony, dózy na tabák nebo těžítka.

V karlovarských minerálních pramenech je rozpuštěný uhličitán vápenatý. Když se dostane na povrch, tak krystalizuje a usazuje se. Karlovarské termální vody jsou mírně radioaktivní. Jeden litr termy obsahuje přibližně šest gramů minerálních solí. Minerální soli se usazují v místech bezprostředního vývěru i v potrubí. K pitné kúře se dnes využívá dvanáct pramenů.

„Chladnějších pramenů je šest – Karel, Sadový, Rusalka, Libuše, Tržní a Horní zámecký středně teplé tři – Mlýnský, Skalní a Václav, teplé tři – Svoboda, Dolní zámecký a nejteplejší skupina Vřídla.“³⁷

Termální vody v Karlových Varech se dají charakterizovat jako minerální prameny, jejichž teplota přesahuje 25°C.

Minerální voda má pozitivní účinek na lidský organismus. Pitná léčba společně s dietou podporuje trávicí procesy v oblasti žaludku a celkové čištění organismu. Léčení v Karlových Varech je vhodné zejména pro pacienty, kteří trpí poruchami výměny látkové, chorobami chrupu a dásní a nemocemi trávicího a pohybového ústrojí. Pacient by se měl řídit pokyny svého lékaře, který mu předepíše užívání vhodného pramene, množství a dobu, po kterou ho bude pít. Léčebnou kúru není vhodné kombinovat s konzumací alkoholu a kouřením tabákových výrobků.

Kvalita minerální vody je v Karlových Varech v průběhu staletí neměnná. Je potřeba tento přírodní zdroj chránit a to tím, že budeme co nejméně zasahovat do krajiny v okolí lázní a budeme se starat o životní prostředí. Karlovarská voda nezaručuje vyléčení nemoci, ale může přinést výraznou částečnou a někdy i trvalou úlevu.

³⁷ BUREŠ, Karel, Karel FRON a Vladimíra CHVOJKOVÁ. *Jsou karlovarské vody zázračné?.* Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1965, s. 24

3 BUDOUCNOST LÁZEŇSTVÍ

3.1 BUDOUCNOST LÁZEŇSTVÍ V KARLOVÝCH VARECH

Poloha Karlových Varů výrazně ovlivňuje infrastrukturu, plánované stavební úpravy nebo opravy památek. Město je obklopeno strmými lesnatými kopci a veškeré zásahy do krajiny i městských částí musí být vždy pečlivě naplánovány a schváleny. Nelze se ovšem zcela vyhnout postupné modernizaci města a jeho okolí, stavbě nových obytných domů, sportovních a nákupních center a lákavým nabídkám lázeňských programů.

Tvář Karlových Varů se postupem času proměnila. Lze pozorovat úbytek pacientů, kteří jsou vážně nemocní nebo po operačním zákroku. Tito pacienti, a hovořím zejména o těch českých, jezdí častěji do Františkových Lázní, Mariánských Lázní nebo například do Jáchymova. Tato města se specializují na jednotlivé druhy obtíží, jejich zmírnění anebo úplné doléčení a nabízejí pacientům potřebný klid a krásné prostředí pro rekonvalescenci. Karlovy Vary jsou vyhledávané především zahraničními návštěvníky, a to hlavně z Ruska a Německa. Velmi dobré je autobusové a vlakové spojení do okolních měst a výhodu představuje letiště, které výrazně usnadňuje přesun návštěvníků do města.

Na rozdíl od časů minulých, kdy byly lázně v provozu tři až čtyři měsíce v roce, je v současné době lázeňská léčba poskytována celoročně.

Pavel Šolc, autor knihy *Karlovarská lázeňská léčba, její vývoj a logika*, se snaží přesvědčit čtenáře o tom, že lázeňská léčba, které David Becher neváhal věnovat veškerý svůj čas a profesní zaměření, je tím nejdůležitějším, kvůli čemu jsou a nadále budou Karlovy Vary vyhledávané.

BUDOUCNOST LÁZEŇSTVÍ

„Budoucnost lázní a s ní i příjmy peněžní nejsou v turismu a kasinech, a hotely a restaurace jsou jen doprovodnou službou. Budoucností je stále medicínsky aktuální lázeňská léčba, pro kterou sem lidé přijedou.“³⁸

Dovoluji si s tímto argumentem nesouhlasit. Turismus je pro Karlovy Vary nesmírně důležitý. Vedení města aktivně podporuje sportovní a kulturní program ve městě po celý rok. Karlovy Vary jsou i díky tomu oblíbenou výletní destinací. K hojně navštěvovaným akcím patří například Mezinárodní filmový festival, Dvořákův karlovarský podzim, dostihy, dále akce, které pořádají muzea a galerie umění, triatlon nebo bohatý program symfonického orchestru. Návštěvníky lákají také sportovní utkání volejbalistů a hokejistů. Díky pestré nabídce se každoročně daří přilákat nové hosty, kteří dokáží ocenit krásu lázeňského centra a nijak výrazně nenarušují jeho koloběh. Právě naopak. Karlovy Vary si uchovaly malebnou krásu a vysoký standard lázeňské péče.

Budoucnost léčebného lázeňství je ohrožena kvůli nedostatku kvalifikovaných lékařů, zdravotnického personálu a fyzioterapeutů. Jedním z hlavních důvodů je nabídka lepšího finančního ohodnocení a příležitost prosadit se ve větším městě nebo vycestovat do zahraničí. Situace je vážná a lázeňská zařízení v Karlových Varech otevírají pracovní trh pro uchazeče o zaměstnání i z jiných zemí, například ze zemí východní Evropy. Problém může nastat v jazykové bariéře, nejasné úrovni vzdělání a získaných zkušenostech.

Je možné, že lázeňství v Karlových Varech pomalu přestane být tím, čím bylo v době své největší slávy v 18. a 19. století? Co se stane, pokud pacienty nebude mít kdo léčit? Budoucnost české balneologie je v ohrožení a není to nedostatkem lázeňských hostů, ale překvapivě postupným odlivem lázeňských lékařů. Zatím nic nenasvědčuje tomu, že by se měla současná situace výrazně změnit k lepšímu. Dalším faktorem, který k této situaci přispívá, jsou měnící se požadavky lázeňských hostů. Nabízené služby se budou stále více přiklánět k wellness a město se bude muset s největší pravděpodobností tomuto trendu přizpůsobit. Lázeňství zaznamenává neustálý vývoj. V mnoha evropských lázeňských centrech, která se nacházejí hlavně v Německu, Francii a Itálii se dnes kromě tradičních

³⁸ ŠOLC, Pavel. *Karlovarská lázeňská léčba a medicína na přelomu 20. a 21. století*. Praha: Nakladatelství Galén, 2000, s. 146

BUDOUCNOST LÁZEŇSTVÍ

léčebných postupů využívají také alternativní metody léčby, například indické antistresové masáže nebo čínská akupunktura. Pro obyvatele i návštěvníky Karlových Varů je k dispozici solná jeskyně, která navozuje přímořské klima a zmírňuje dýchací obtíže.

Jestli mají Karlovy Vary a všechny ostatní české lázně v něčem velkou nevýhodu, pak je to přístup k moři a využívání přímořského klimatu při léčbě zánětů, infekce močových cest, alergií, astmatu, lupénky, atopického ekzému nebo nemocí plic a horních cest dýchacích.

Populace stárne. Lázeňské procedury prokazatelně zlepšují psychický i fyzický stav pacientů. Cílem je, aby pacient toto zlepšení pocítil. Lázeňský pobyt přispívá k upevnění tělesného zdraví a duševní rovnováhy. Podle mého názoru je důležitá především zdravotně – preventivní funkce lázeňského cestovního ruchu.

Budoucnost lázeňství v Karlových Varech se bude odvíjet od nabídky lázeňských programů a jejich systematické propagace, od vysoké úrovně lékařské péče a účinného využívání přírodních léčivých zdrojů, kvůli kterým lázně vznikly.

3.2 *MODERNÍ KARLOVARSKÁ LÉČBA LÁZEŇSKÝCH PACIENTŮ*

Lázeňská léčba je v České republice na vysoké úrovni. Díky dochovaným písemným záznamům byl její vývoj zdokumentován a stal se cenným zdrojem informací. Pro lékaře, kteří se specializují na balneologii, tvoří tyto materiály včele s Becherovým *Novým pojednáním o Karlových Varech* soubor poznatků nezbytně nutných pro další úspěšný vývoj v této oblasti.

Ještě v průběhu 19. století se lékaři setkávali se svými pacienty na kolonádách. Lékařské ordinace se začaly zřizovat až od 90. let 19. století. Lázeňské hotely v Karlových Varech v dnešní době nabízí komplexní lázeňskou léčbu pod odborným lékařským dohledem přímo v hotelech a pacienti tak mají ideální zázemí pro zotavení a odpočinek na dosah.

BUDOUCNOST LÁZEŇSTVÍ

Seznamy lékařů i s jejich tituly se dříve uváděly v *Kurlistech*. Úroveň jejich znalostí byla různá a konkurence byla vysoká. Proto byli mnozí z nich nuceni ke zlepšení svých odborných znalostí a zvýšení svého vzdělání. V současnosti se situace změnila. Po lékařích s praxí v oboru balneologie je vysoká poptávka. Jejich nedostatek do jisté míry limituje lázeňský provoz. V Mariánských Lázních fungoval do roku 1989 Výzkumný ústav balneologický.

„Komplexní karlovarská léčba zahrnuje pitnou kúru, koupele, peloidní léčbu, pohybovou terapii, dietní stravování a další speciální terapie, např. masáže, irigace dásní, střevní výplachy, obklady, pneumopunkturu, elektroléčbu, léčbu laserem, léčbu magnetem, oxygenoterapii, specializovanou diagnostiku a jiné procedury.“³⁹

Hotelová nabídka lázeňských programů se rozšířila také o redukční a antistresové programy, programy pro seniory, rekondiční pobyty nebo o programy pro diabetiky. Lázeňské pobyty jsou velmi často doplněné o možnost využití bazénu nebo sauny. Ne všichni pacienti ovšem dodržují nařízení stanovená lékařem. To platí například u redukčního programu, který trvá zpravidla dva týdny a zahrnuje vstupní lékařskou prohlídku, laboratorní test, léčebnou gymnastiku a lymfodrenáž, podvodní a klasické masáže, skotské stříky, pitnou kúru a v neposlední řadě přísný dietní režim.

Po poradě s lékařem si pacienti mohou dokoupit další doplňkové procedury. Balneocentrum Sanssouci například nabízí proceduru, které se říká floating. Jedná se o koupel ve vysoce koncentrovaném roztoku slané vody. Dochází k uvolnění svalových křečových stavů a prokrvení celého těla.

Hotely v Karlových Varech nabízejí svým hostům velké množství služeb, výlety do okolí a řadu výhodných programů. Město nabízí tradiční karlovarskou léčbu nebo stále atraktivnější wellness programy. Hotely se prezentují na webových stránkách, přes které si lze pobyt ihned zarezervovat. Doporučená délka léčebného programu a pobytu v lázních jsou tři týdny.

³⁹ BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. 2001, s. 140

4 VLASTIVĚDNÁ ČÁST

4.1 PŘEDMĚT VLASTIVĚDA

Předmět vlastivěda rozvíjí prvotní zkušenosti žáků získané v rodině a v předškolním vzdělávání a navazuje na získané poznatky z prvouky. Vychází ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, která je určená pro výuku na 1. stupni ZŠ.

4.2 DIDAKTIKA VLASTIVĚDY

Jan Hájek ve své knize definuje pojem didaktiky jako: *"schopnost přiměřeného tlumočení odborných vědeckých poznatků s pomocí odpovídajících metod a forem výuky s přihlédnutím k věku a úrovni žáka."*⁴⁰

Alena Matušková popisuje vlastivědu v učebním textu *Cvičení z didaktiky vlastivědy* jako soubor poznatků o určité oblasti. Není považována za vědu. Vlastivěda je vyučovacím předmětem na základních školách.⁴¹ Důležitý je samotný edukační proces, při kterém je zohledněn věk a úroveň znalostí žáka.

Pro žáky na 1. stupni ZŠ je důležité, aby historické poznatky, které žáci v průběhu studia získávají, byly postaveny na regionálních dějinách. Základní školy by měly využít možnosti, které jim jejich okolí nabízí. V tomto případě by žáci z Karlových Varů a okolí měli být vedeni k objevování města, jeho historie a významných osobností, ke kterým se řadil i David Becher.

*„Poznávání vlastního regionu, oblasti či kraje, je základním předpokladem úspěšné pedagogické činnosti každého učitele.“*⁴²

⁴⁰ HÁJEK, Jan. *Vybrané kapitoly z didaktiky geografie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1999. ISBN 80-7082-549-9, s. 6

⁴¹ MATUŠKOVÁ, Alena. *Cvičení z didaktiky vlastivědy*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-482-4, s. 5.

⁴² MIŠTERA, Ludvík. *Úvod do geografického poznávání regionu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1996. ISBN 80-7043-197-0, s. 5

Tato část diplomové práce je primárně zaměřená na žáky čtvrtého ročníku ZŠ.

4.3 DIDAKTICKÝ SYSTÉM VLASTIVĚDNÉHO UČIVA

Žáci se ve vlastivědě učí zpracovávat fakta a vyhledávat informace. Učí se pozorovat a utvářet si svůj vlastní názor. Učebnice by měla být zpracována v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Obsahové pojetí učebnice *Člověk a jeho svět pro 4. ročník ZŠ* je například sestavena tak, aby byly poznatky z oblasti historické a zeměpisné integrovány s tématy dalších společenských věd.

Michaela Dvořáková, Jana Stará a Zdeněk Strašák, autoři příručky učitele pro 4. ročník základní školy, která patří k učebnici a pracovnímu sešitu *Člověk a jeho svět*, poukazují na to, že bylo jejich záměrem, aby na sebe dějepisné a zeměpisné učivo navazovalo. Právě toto propojení a jeho přesah do současnosti je klíčový.⁴³

„Mezipředmětové vztahy vlastivědy s ostatními předměty je možné sledovat ve dvou rovinách: horizontální a vertikální. Na horizontální úrovni jde o vztahy mezi předměty v jednom ročníku školy. Na vertikální úrovni jde o vztahy mezi vlastivědou v určitém ročníku a předměty, které vlastivědě předcházejí v předchozích ročnících nebo které navazují v ročnících dalších.“⁴⁴

Z hlediska obsahu by mělo být vlastivědné učivo poskládáno tak, aby u žáků docházelo k postupnému rozvoji klíčových kompetencí. Učitel by měl dbát vybírání takových činností a učiva, které umožní naplnění průřezových témat, a to zejména v mediální, environmentální, multikulturní výchově a ve výchově demokratického občana a k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

⁴³ DVOŘÁKOVÁ, Michaela, JANA STARÁ a ZDENĚK STRAŠÁK. *Společnost: člověk a jeho svět: pro 4. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2010, s. 9

⁴⁴ MATUŠKOVÁ, Alena. 1998, s. 32

Žák by si měl vybudovat schopnost orientace v nejbližším okolí a měl by mít zájem o dění v místním regionu. Žák se učí orientaci v čase a práci s mapou.

4.4 VÝUKA VLASTIVĚDY

V této kapitole se zaměřím na výuku vlastivědy z pohledu učitele a krátce pojednám o vyučovacích metodách, organizačních formách a didaktických prostředcích. Na tuto kapitolu budou navazovat materiály k výuce vlastivědy, které jsou vypracovány tak, aby se žáci dozvěděli co nejvíce informací o Davidu Becherovi a lázeňství v Karlových Varech.

Žák by měl být kladně motivován a důraz je kladen zejména na jeho tvořivé myšlení a řešení problémů z praxe. Přímá zkušenost žáka je žádoucí. Kooperace mezi žáky je potřebná pro upevnění vztahů ve skupině a komunikačních dovedností. Žáci se učí nést zodpovědnost za společný výsledek.

Z pohledu učitele se výuka postupně orientuje na osobnost žáka, jeho celkový rozvoj a potřeby. Výuka vlastivědy může být obohacena o třídní projekty, praktické činnosti s mapou, pokusy, tvoření třídních sbírek, tematické práce, exkurze, diskuze nebo o vytváření různých modelových situací.⁴⁵

4. 4. 1 METODY VYUČOVÁNÍ

Jedním ze způsobů, jak lze rozdělit vyučovací metody, je podle fází vyučovacího procesu. Dělíme je na metody motivační, aktivizační, expoziční, fixační, diagnostické a klasifikační. Učitel se snaží vést žáka k práci v hodině tak, aby došlo k dosažení výchovně vzdělávacích cílů. Žák se učí prosazovat a obhajovat svůj názor a do výuky aktivně vstupuje. Při vycházce nebo exkurzi se učí pozorovat.

4. 4. 2. ORGANIZAČNÍ FORMY

„Vyučovací hodina je základní organizační formou, ve které probíhá vyučování.“⁴⁶

⁴⁵ MATUŠKOVÁ, Alena. 1998, s. 52

⁴⁶ Tamtéž. 60

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Organizační forma je způsob, jakým je výuka uspořádána. V hodinách vlastivědy rozlišujeme vyučovací formy, které jsou uskutečňované ve škole a mimo školu. K těm, které patří mimo školu patří exkurze a tematické vycházky.

Exkurze se musí dobře naplánovat. Učitel by měl mít dobrou představu o tom, kam se žáky půjde, jaká bude obsahová náplň, kudy se na místo dostane a jestli jsou po cestě nebo v místě konání nějaká bezpečnostní rizika. Může se jednat o návštěvu muzea, podzemních prostor, dílen, továren a dalších zařízení.

Mezi časově náročnější formy vyučování z hlediska organizace patří vlastivědná vycházka. Učitel by měl vhodně zvolit trasu vzhledem k optimálním možnostem žáků.

K vytváření kladného vztahu ke svému okolí, ale i k místům vzdálenějším slouží školní výlety. Ty se zpravidla organizují jedenkrát ročně. Učitel by měl volit takový program, aby u žáků vyvolal zájem, měl poznávací funkci a navazoval na vyučování ve škole.

4. 4. 3 DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY VYUČOVÁNÍ VLASTIVĚDY

Učitel využívá různé pomůcky jako prostředky pro dosažení cílů ve vyučování. Alena Vavrdová uvádí, že se využívají především pomůcky, které pomáhají žákům s orientací v prostoru a čase.⁴⁷

K nejčastěji používaným pomůckám patří učebnice a pracovní sešity, pracovní listy, atlasy, mapy, plány, přístroje na měření a pozorování, obrazy, audiovizuální pomůcky nebo různé časopisy a populárně naučné publikace.

Žák by měl v pracovních sešitech pracovat s tabulkami a grafy. Mapy a obrázky musí sloužit jako zdroje nových informací, se kterými se dá dál pracovat. Velmi vhodné jsou ukázky originálních předmětů a výrobků.

⁴⁷ VAVRDOVÁ, Alena. *Didaktika vlastivědy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 43

4.5 PRAKTICKÁ ČÁST

V této části diplomové práce se zaměřím na praktické využití informací o Davidu Becherovi a lázeňství v Karlových Varech v hodinách vlastivědy. Mým cílem je začlenění historických údajů a poznatků týkajících se tohoto tématu do vyučování.

4.6 DOTAZNÍK

V následující části uvádím výsledky dotazníkového výzkumu. V dotazníku je uvedeno deset otázek týkajících se využití vlastivědných vycházek na 1. stupni ZŠ.

Dotazník jsem zhotovila na internetové stránce www.surveymonkey.com. Poprosila jsem o jeho vyplnění paní učitelky a pány učitele ze ZŠ Benešova, na které učím. Rozeslala jsem ho několika učitelům, kteří učí v Karlových Varech a které znám osobně. O vyplnění jsem požádala i své spolužáky z ročníku, kteří učí na plný nebo částečný úvazek. Dotazník vyplnilo celkem 15 respondentů. K výsledkům uvádím stručný komentář.

Otázky v dotazníku:

1) Využíváte ve výuce vlastivědy vlastivědné vycházky?

jedna možná odpověď

- a. Ano
- b. Ne

2) Kolik vlastivědných vycházek uskutečníte se třídou za školní rok?

jedna možná odpověď

- a. 1
- b. 2
- c. 3 a více
- d. žádnou

3) Na co jsou kladeny při této formě výuky nejvyšší nároky?

více možných odpovědí

- a. Na učitele a jeho přípravu
- b. Na žáky a jejich přípravu
- c. Na vlastní provedení vycházky
- d. Na využití vycházky – utřídění získaných materiálů a poznatků a jejich následné

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

zhodnocení

4) K jakému účelu využíváte vlastivědné vycházky nejčastěji?

více možných odpovědí

- a. K motivaci
- b. K upevnění učiva
- c. K hodnocení (ke klasifikaci žáků)
- d. K opakování

5) Jaké klady/výhody má konání vlastivědných vycházek do blízkého okolí školy či vzdálenějších míst?

6) Jaké nevýhody/nedostatky má konání vlastivědných vycházek do blízkého okolí školy či vzdálenějších míst?

7) Funguje na vaší škole vlastivědný kroužek?

jedna možná odpověď

- a. Ano
- b. Ne

8) Jsou pro žáky přínosné vlastivědné vycházky zaměřené na putování po stopách významných osobností regionu?

jedna možná odpověď

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím, ještě jsem žádnou neorganizoval/a.

9) Z jakých zdrojů čerpáte informace pro plánování vlastivědné vycházky?

více možných odpovědí

- a. Z plánek a map
- b. Z internetu
- c. Z turistických průvodců
- d. Jiná odpověď

10) Využíváte v plánování vlastivědných vycházek cíleně mezipředmětových vztahů?

jedna možná odpověď

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Pokud ano, napište prosím, o které předměty se jedná.

- a. Ano
- b. Ne

Předměty:

Výsledky dotazníku:

1) Využíváte ve výuce vlastivědy vlastivědné vycházky?

a. Ano	14	93,3 %
b. Ne	1	6,7 %

Graf 1: dotazník, 1. otázka

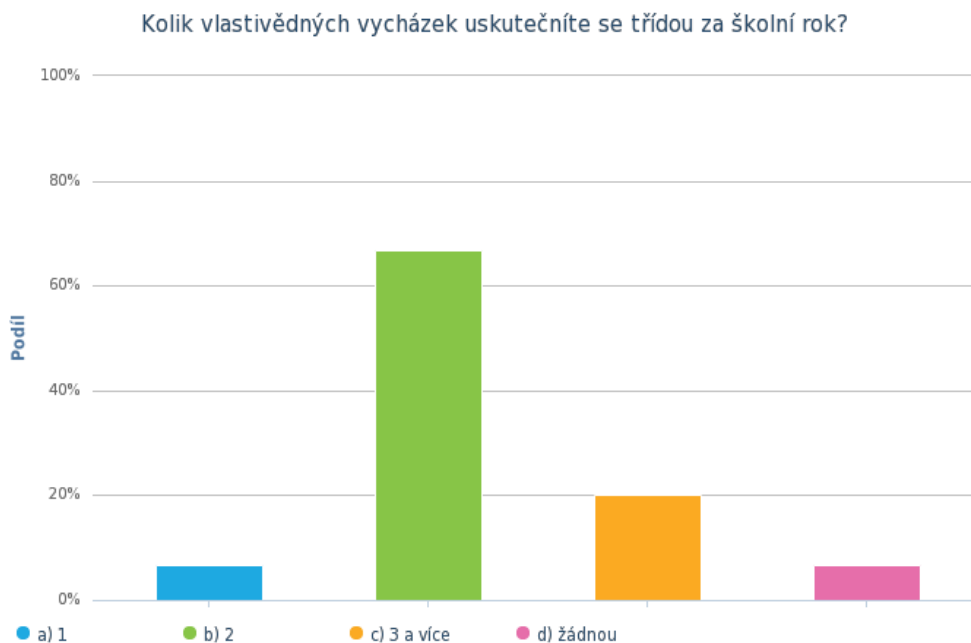
Až na jednoho respondenta odpověděli všichni na tuto otázku kladně. Oceňuji, že učitelé vlastivědné vycházky využívají. Žáci tak nejlépe poznají své okolí i vzdálenější místa.

2) Kolik vlastivědných vycházek uskutečníte se třídou za školní rok?

a. 1	1	6,7 %
b. 2	10	66,7 %

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

c. 3 a více	3	20 %
d. Žádnou	1	6,7 %

Graf 2: dotazník, 2. otázka

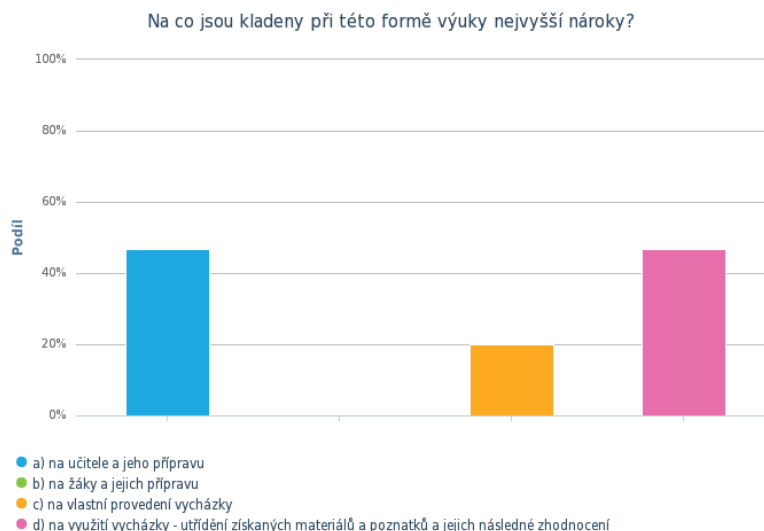
Z odpovědí vyplývá, že učitelé nejčastěji organizují dvě vycházky za školní rok. S nejvyšší pravděpodobností to bude jedna vycházka za pololetí. Jeden učitel neorganizuje žádnou a jeden pouze jednu. Podle mého názoru je to velmi málo. Očekávala jsem více odpovědí 3 a více. Pokud učitel připraví vycházku zaměřenou na konkrétní téma, které zrovna žáci probírají a žáci si budou dělat cestou poznámky, budou fotit, vyrábět a pracovat v malých skupinách tak, aby splnili cíle vycházky, pak je pro ně takto strávený den velkým přínosem. Učitel se nemusí bát, že by to byla ztráta času, právě naopak.

3) Na co jsou kladeny při této formě výuky nejvyšší nároky?

a. Na učitele a jeho přípravu	7	46,7 %
b. Na žáky a jejich přípravu	0	0 %
c. Na vlastní provedení	3	20 %

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

vycházky		
d. Na využití vycházky	7	46,7 %

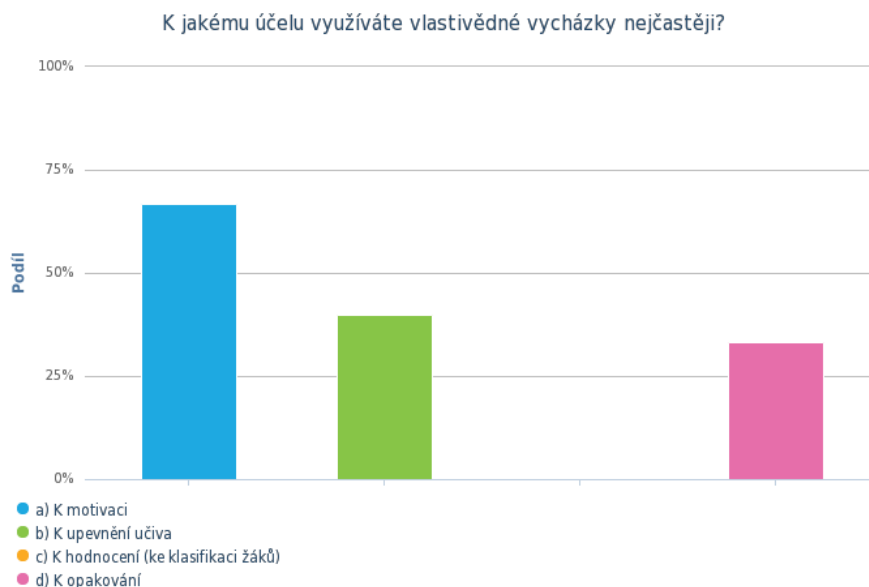

Graf 3: dotazník, 3. otázka

Sedm učitelů si myslí, že nejvyšší nároky jsou kladeny na učitele a jeho přípravu a dalších sedm si myslí, že na využití vycházky. Tři učitelé si myslí, že nejnáročnější je vlastní provedení vycházky. Ani jeden z učitelů nezvolil možnost b. – na žáky a jejich přípravu. Z toho vyplývá, že se vlastivědné vycházky neorganizují častěji právě kvůli časově náročné přípravě učitele. Poznátky a materiály získané během vycházky se ale dají velmi dobře využít, například pro výstavu na chodbách školy nebo do žákovských portfolií.

4) K jakému účelu využíváte vlastivědné vycházky nejčastěji?

a. K motivaci	10	66,7 %
b. K upevnění učiva	6	40 %
c. K hodnocení (ke klasifikaci žáků)	0	0 %
d. K opakování	5	33,3 %

Graf 4: dotazník, 4. otázka

Učitelé nejčastěji využívají vycházky pro motivaci žáků, k opakování a k upevnění učiva. Ani jeden učitel nezvolil možnost k hodnocení (ke klasifikaci žáků). Vlastivědná vycházka by ale vždy měla být zhodnocena alespoň slovně, co se povedlo, která část připadala žákům nejzajímavější nebo na které místo by se chtěli vrátit. Žáci dávají učitelům zpětnou vazbu. Zhodnotit se mohou například vyplněné pracovní listy a celková aktivita žáků během vycházky.

- 5) Jaké klady/výhody má konání vlastivědných vycházek do blízkého okolí školy či vzdálenějších míst?
- Žáci lépe poznají okolí svého bydliště.
 - Odreagování.
 - Jejich víceúčelovost ve vzdělávání dětí.
 - Oživení výuky.
 - Poznání okolní krajiny, významných kulturních památek a osobností regionu.

V této otázce souhlasí s každou odpovědí. Pokud žáci po škole, o víkendech anebo o prázdninách nikam nejezdí a rodiče s nimi nechodí na výlety a neučí je poznávat své okolí, pak jim dojmy a zážitky, které by jinak získali úplně chybí a potřebují je někde získat. Učitel nenahradí roli rodiče, ale může vymyslet takový program, aby žákům zůstal

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

ještě dlouho v paměti a třeba je i motivoval k vlastnímu poznávání a objevům.

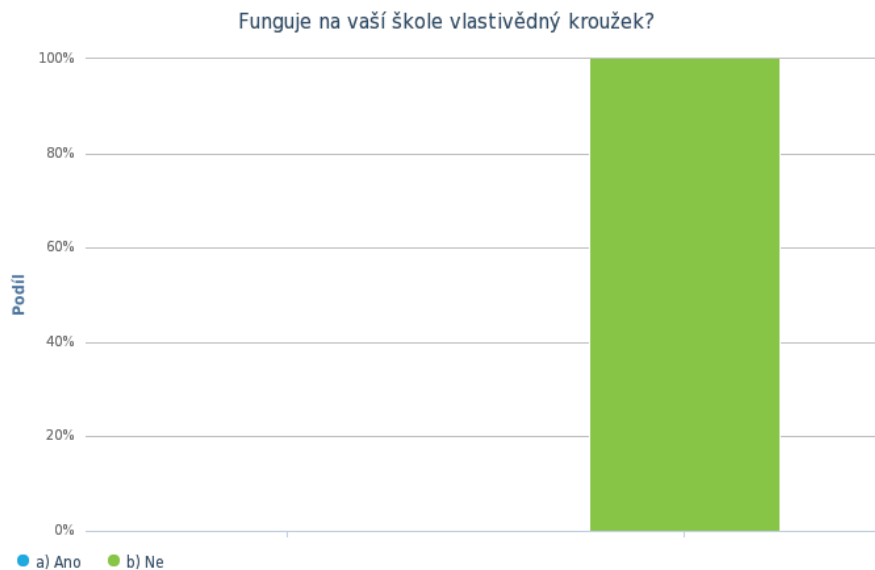
- 6) Jaké nevýhody/nedostatky má konání vlastivědných vycházek do blízkého okolí školy či vzdálenějších míst?
- Riziko zranění.
 - Nemá nedostatky.
 - Časová náročnost.
 - Malé množství vhodných tras.
 - Drahá doprava na místo konání.

Souhlasím s tím, že přesun do vybraných vzdálenějších lokalit zpravidla autobusem může být pro některé rodiče finančně náročný. Riziko zranění tu samozřejmě je, ale žáci jsou před začátkem každé takové akce poučeni o bezpečnosti. To, že je vycházka časově náročná nepovažuji za nevýhodu, pokud se jedná o čas kvalitně využitý.

- 7) Funguje na vaší škole vlastivědný kroužek?

a. Ano	0	0 %
b. Ne	15	100 %

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

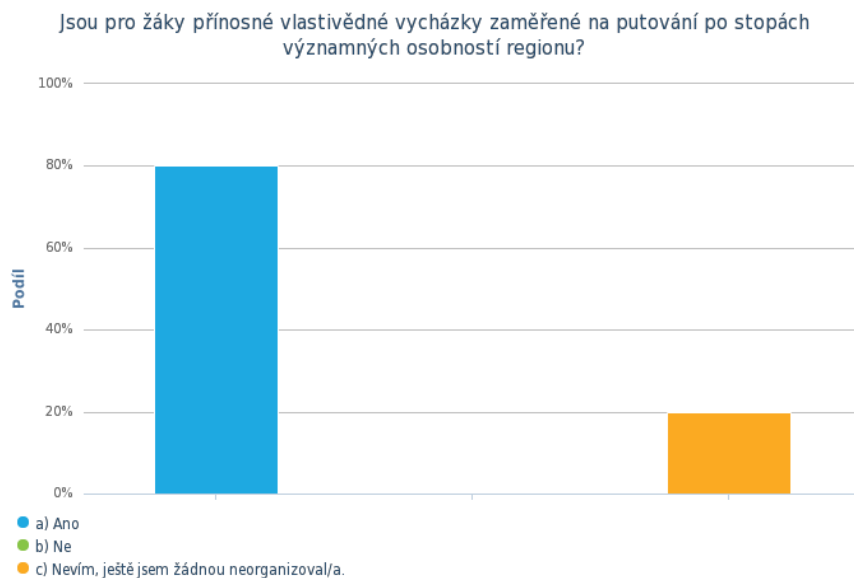
Graf 5: dotazník, 7. otázka

Takový výsledek jsem neočekávala. Vlastivědný kroužek má žákům co nabídnout. Exkurze, vycházky, na kterých se žáci učí orientaci v krajině nebo výlety. Lze ho účinně propojit s pracovními činnostmi.

8) Jsou pro žáky přínosné vlastivědné vycházky zaměřené na putování po stopách významných osobností regionu?

a. Ano	12	80 %
b. Ne	0	0 %
c. Nevím, ještě jsem žádnou neorganizoval/a.	3	20 %

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

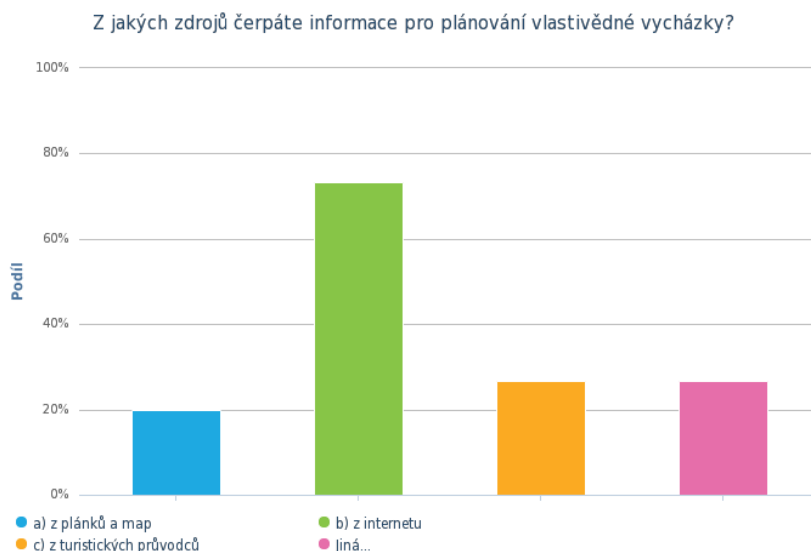
Graf 6: dotazník, 8. otázka

V Karlových Varech si mohou žáci vybrat z mnoha osobností a velmi zajímavé jsou potom vycházky zaměřené na poznávání slavných karlovarských rodin, jako byli například Puppové, Becherové nebo Mattoni (Kyselka).

9) Z jakých zdrojů čerpáte informace pro plánování vlastivědné vycházky?

a. z plánek a map	3	20 %
b. z internetu	11	73,3 %
c. z turistických průvodců	4	26,7 %
Jiná...	4	26,7 %

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Graf 7: dotazník, 9. otázka

Internet je velmi přínosný zdroj informací a učitel na něm může rychle najít informace, které pro organizaci vycházky potřebuje. Může si vytisknout mapu a plán cesty, zjistí si dopravní spojení a ceny vstupů, předpověď počasí, tipy na zajímavá místa apod. Jako jiný zdroj informací byly uváděny nápady a tipy od kolegů, kteří stejnou nebo podobnou vycházku již absolvovali.

10) Využíváte v plánování vlastivědných vycházek cíleně mezipředmětových vztahů?

a. Ano	9	60 %
b. Ne	5	33,3 %
Předměty:	8 – nejčastěji uváděné: M, Čj, Vv, Pč, Aj, Tv	53,3 %

Devět učitelů využívá mezipředmětových vztahů cíleně a plánuje, pracuje s nimi i v plánu na vycházku. Mezi nejčastěji uváděné předměty patří matematika, český jazyk, výtvarná výchova a pracovní činnosti, anglický jazyk a tělesná výchova. K těmto předmětům bych ještě přidala přírodovědu – poznávání zvířat a rostlin. Pokud bude vlastivědná vycházka rozdělena na stanoviště, pak může učitel na každém z nich zadat takový úkol, aby do některého z těchto předmětů zasahoval. Účinně se tak budou naplňovat výchovné a vzdělávací cíle.

4.7 VYCHÁZKA

Vycházka je považována za jednu ze stěžejních organizačních forem výuky, uskutečňované mimo školu. Připravila jsem plán vycházky, která je úzce propojená s přírodovědou, protože na ní žáci poznávají rostliny a živočichy karlovarských lesů a luk. Zároveň se žáci na každém stanovišti dozví zajímavé informace o historii města a jeho obyvatelích.

Během vycházky se žáci učí péči o životní prostředí a práci s turistickou mapou. Povídají si o památných stromech a o Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

Karlovarské lesy jsou známé svými malebnými lesními cestami a trasami jak pro pěší turistiku, tak pro cyklisty. Trasa vycházky a pracovní úkoly jsou vypracované pro 4. ročník ZŠ. Učitel zastává roli průvodce a seznamuje žáky s historií města a životem Davida Bechera a jeho láskou k přírodě, objevování, bádání a pohybu na čerstvém vzduchu.

1. Stanoviště: čištění studánky

Obrázek 4: Studánka

Zdroj: vlastní fotografie, duben 2017

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Motivace:

První zastávkou je lesní studánka. Nejprve učitel žákům vysvětlí, proč je studánka v lese důležitá. Žáci jí vyčistí od spadaneho listí, klacíků a jiné špíny, která se v ní usadila přes zimu. Žáci si povídají o minerálních pramenech a koupelích.

Vyučovací cíle	<p><i>Kognitivní cíle:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- Porozumění – žáci rozumí výkladu a sami ho dokáží interpretovat.- Aplikace – zadaný pracovní postup jsou žáci schopni aplikovat na daný úkol. <p><i>Psychomotorické cíle:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- Manipulace – od učitele žáci dostanou přesné pokyny, jak studánku vyčistit a podle nich pak pracují. <p><i>Afektivní cíle:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- Reagování – žáci jsou aktivnější, pozorně třídí nalezený odpad a spolupracují.
Vyučovací metody	metody slovní metody názorně praktické
Hodnocení	slovní hodnocení
Forma práce	skupinová
Pomůcky	holinky, rukavice, lopatky a pytel na odpad – plasty

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

2. Stanoviště: čertovo kopyto

Motivace:

V kameni jsou zřetelně vidět dvě prohlubně, které připomínají Čertovo kopyto. Rodiče a prarodiče dětem vyprávějí, jak tudy čert utíkal a zanechal tu v kameni dvě šlápoty. Říká se, že čert mohl za požár, který zachvátil les v roce 1818. Jen díky prudkému lijavci neshořel celý les.

Žáci hledají v blízkosti kamene stopy lesní zvěře, ze kterých by mohli vytvořit sádrové odlitky. Žáci diskutují o budování lesních cest a odpočívadel.

Vyučovací cíle	<i>Kognitivní cíle:</i> - Znalost (Zapamatování) – žáci před vycházkou dostali návod na sádrový odlitek, který si měli zapamatovat. <i>Psychomotorické cíle:</i> - Koordinace <i>Afektivní cíle:</i> - Reagování – žák dokáže vyjmenovat některé činnosti, které jsou v lese zakázány, například s pomocí zákazových piktogramů.
Vyučovací metody	- Metody praktické - Metody diagnostické a klasifikační
Hodnocení	slovní hodnocení
Forma práce	skupinová
Pomůcky	postup a pomůcky jsou popsány v příloze č. 6

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

3. Stanoviště: pozorování zvěře v oboře Linhart

Motivace:

Obora Linhart bude pro žáky zajímavá především kvůli možnosti spatřit lesní zvěř z visutých mostů, které místy dosahují až šestimetrové výšky. Nerušeně tak mohou pozorovat divoká prasata, srnce, jeleny nebo daňky v jejich přirozeném prostředí.

Žáci jsou rozděleni do skupin a mají za úkol vytvořit plakát, na který zakreslí všechny stromy, rostliny a živočichy, kteří podle nich patří do lesa. Práce postupně představí učitelé. Povídají si o střeleckých soutěžích, které se v Karlových Varech pořádaly.

Vyučovací cíle	<i>Kognitivní cíle:</i> Syntéza – informace, které se žáci o lese dozvěděli od učitele, z knih, dokumentárních filmů či vlastních procházek nyní využijí pro vytvoření plakátu. <i>Psychomotorické cíle:</i> Imitace – žák napodobuje učitele při práci s dalekohledem <i>Afektivní cíle:</i> oceňování hodnoty – obory slouží pro chov ohrožených zvířat, žáci chápou jejich důležitost
Vyučovací metody	metody názorně demonstrační

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Hodnocení	slovní hodnocení
Forma práce	skupinová
Pomůcky	čtvrtka A3, fixy, pastelky, dalekohled na pozorování zvěře

4. Stanoviště: Vyhlídka na Skalce

Obrázek 5: Cesty na Vyhlídku a Velkou louku

Zdroj: vlastní fotografie, duben 2017

Motivace:

Vyhlídka Na Skalce nabízí dech beroucí pohled na část Karlových Varů, Dvory, ale především na dostihové závodiště.

Žáci mají za úkol porozhlédnout se po blízkém okolí a přinést 5 přírodnin, které jsou podle nich typické pro dané místo. Zahrají si hru "Omyly v přírodě". Dva

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

dobrovolníci půjdou napřed po vytyčené trase, kde vyhledají a posbírají různé části rostlin, které pak umístí na rostliny jiné. Ostatní by měli všechny omyly objevit.

Vyučovací cíle	<i>Kognitivní cíle:</i> Syntéza – Žáci umí složit různé části rostlin v celek a také je přetvořit, např. odstraní plody černého bezu z kapradí <i>Psychomotorické cíle:</i> Manipulace – Žáci hledají přírodniny, např. větvičky, části rostlin, kameny, kůru stromů, šišky apod.
Vyučovací metody	pozorování, didaktické hry
Hodnocení	slovní hodnocení
Forma práce	skupinová
Pomůcky	přírodniny

5. Stanoviště: Velká louka

Motivace:

Ukážeme žákům jetel luční, pampelišku, kokošku pastuší tobolku, svlačec rolní, kopretinu bílou a další byliny a trávy, které zde rostou. Každý si do sešitu zakreslí alespoň tři z nich a jednu si vezme s sebou domů, kde ji vylisuje a potom založí do sešitu na přírodovědu.

Učitel žáky upozorní na rozvoj přírodních věd v 18. století. Žáci diskutují v kruhu o povinnostech a náplni práce lékařů a lékárníků.

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Vyučovací cíle	<p><i>Kognitivní cíle:</i></p> <p>Zapamatování – vybavení znalostí o lučních rostlinách, např. k čemu slouží pampeliška, jaké byliny jsou léčivé, kterým se vyhýbá dobytek a proč apod.</p> <p>Porozumění – žák uvede příklady využití rostlin – např. len setý – v textilním průmyslu</p> <p><i>Psychomotorické cíle:</i></p> <p>Manipulace – Pro přesné zachycení podoby rostliny je možné ji obkreslit, vystínovat, nakreslit pouze obrys, vybarvit ji.</p>
Vyučovací metody	pozorování, metoda výzkumná
Hodnocení	slovní hodnocení
Forma práce	samostatná práce
Pomůcky	pomůcky na kreslení, sešit, guma

4.8 PRACOVNÍ LISTY

Pracovní listy slouží jako pomůcka při vyučovacím procesu. Měly by obsahovat doplňovačky, rébusy, křížovky a další vhodně vybrané zajímavé úkoly na procvičení nebo doplnění učiva.

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Pro svou práci jsem vytvořila pět variant pracovních listů pro 4. ročník ZŠ zaměřených převážně na život a dílo Davida Bechera a historii Karlových Varů. Pracovní listy jsou určeny pro jednotlivce i skupinovou práci.

4. 8. IVÝZNAMNÁ OSOBNOST KARLOVÝCH VARŮ

Příloha č. 1

Cíl: Zopakování probrané látky a klíčových pojmů

Téma: Historie města

Klíčové kompetence: k učení

Forma: samostatná práce: práce s textem

Pomůcky: psací potřeby, internet, poznámky z hodin

4. 8. 2. DAVID BECHER

Příloha č. 2

Cíl: Žák si připomene úspěchy Davida Bechera. Žák dokreslí portrét a zopakuje si, co se dozvěděl o osobnostech, které v Karlových Varech žily nebo je navštívily.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk, výtvarná výchova, matematika

Klíčové kompetence: k učení, komunikativní

Forma: práce ve dvojicích. Žáci po vyplnění pracovního listu diskutují o tématu v kruhu.

Pomůcky: psací potřeby, pastelky

4. 8. 3. KARLOVARSKÁ LÁZEŇSKÁ LÉČBA

Příloha č. 3

Cíl: Žák si zopakuje sčítání, odčítání a násobení v oboru malé i velké násobilky. Žák vyřeší slovní úlohu, kde vypočítá průměr. Žák si ověří znalosti o karlovarských pramenech a lázeňské léčbě.

Mezipředmětové vztahy: matematika

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů

Forma: samostatná práce

Pomůcky: psací potřeby

4. 8. 4. ANGLICKY S DAVIDEM BECHEREM 1

Příloha č. 4

Cíl: Žák si procvičí výrazy *there is/ there are*. Žák si zopakuje slovní zásobu zaměřenou na jídlo. Žák umí rozhodnout o tom, které jídlo je zdravé a které nezdravé. Žák navrhne vzhled své vlastní oplatky.

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova, anglický jazyk

Klíčové kompetence: k učení

Forma: samostatná práce, skupinová práce

Pomůcky: psací potřeby, pastelky

4. 8. 5. ANGLICKY S DAVIDEM BECHEREM 2

Příloha č. 5

Cíl: Žák si procvičí předložky *at, on, in*. Žák si zopakuje slovní zásobu zaměřenou na oblečení. Žák se seznámí s novou slovní zásobou a učí se používat přítomný průběhový čas. Žák si zopakuje základní pozdravy.

Mezipředmětové vztahy: anglický jazyk, výtvarná výchova

Klíčové kompetence: k učení

Forma: samostatná práce

Pomůcky: psací potřeby, pastelky

4.9 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

Název: Symboly Karlových Varů: výtvarné zpracování.

Realizace: 4. ročník.

Rozsah: 2 vyučovací hodiny. Projekt může být i celodenní. Žáci vyplní pracovní listy, poté se budou věnovat výtvarné výchově a na závěr podniknou vycházku.

Forma výuky: skupinová práce. Žáci se postupně vymění na třech stanovištích.

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět, výtvarná výchova.

Smysl projektu:

- Zafixovat si nové informace získané v hodinách vlastivědy.
- Rozvinout tvůrčí schopnosti žáků.
- Uvědomit si potřebu vzájemné pomoci a spolupráce.
- Rozvíjet pozitivní postoj k vlastivědě.
- Rozvíjet výtvarné a manuální dovednosti.

Výstup:

Žáci se seznámí s novou výtvarnou technikou – pop artem. Žáci si vyzkouší navrhnout nové logo karlovarské oplatky. Žáci navrhnu plán aktivit pro lázeňského pacienta.

Předpokládané cíle: Žák se nebojí prosadit svůj názor a ohodnotit svou snahu. Žák ve skupině spolupracuje a komunikuje.

Předpokládané metody: brainstorming, rozhovor, metody praktické.

Pomůcky: čtvrtky A4, pastelky, lepidlo, nůžky, psací potřeby, voskovky, mince.

Způsob prezentace projektu: Skupiny mohou soutěžit mezi sebou. Práce můžeme vystavit.

Způsob hodnocení

Hodnocení žáky: co je bavilo a co by příště udělali jinak. Hodnocení učitelem: celková atmosféra a pocit z projektu.

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Obrázek 6: Návrh na vzhled nové lázeňské oplatky

Zdroj: vlastní fotografie, červen 2018

Obrázek 7: Návrh na vzhled nové lázeňské oplatky

Zdroj: vlastní fotografie, červen 2018

VLASTIVĚDNÁ ČÁST

Obrázek 8: Doporučení pro lázeňského pacienta

Zdroj: vlastní fotografie, červen 2018

Obrázek 9: Pop art – lázeňský koflík

Zdroj: vlastní fotografie, červen 2018

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo popsat život a dílo Davida Bechera a vyzdvihnout jeho úspěchy v lékařské profesi a snažení o zkvalitnění lázeňské péče. Byl to muž, který se aktivně zajímal o chod a správu města. Zasloužil se o prodej a vývoz vřídelní soli. Vybudoval si pověst důsledného lékaře, který se nebál nových metod a moderních postupů. Tento cíl byl naplněn.

Mým dalším cílem bylo porovnání jeho léčebných metod s metodami jiných lékařů. David Becher byl progresivní člověk, a tak ho popisují i autoři knižních publikací, na které jsem v diplomové práci odkazovala a jejichž názory a postoje mi pomohly argumentovat ve prospěch Davida Bechera a jeho přínosu městu Karlovy Vary.

Mým zaměřením na Západočeské univerzitě je obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Proto jsem se rozhodla aplikovat poznatky o Davidu Becherovi a lázeňství v Karlových Varech do vlastivědy. Žáci by na základních školách měli získávat všeobecný přehled o historii naší země a jednotlivých regionů. Učitel je povinen je motivovat a zvolit vyhovující výukovou metodu. Plán vycházky, tematicky zaměřené pracovní listy a projektové hodiny, které jsem připravila, mohou sloužit všem pedagogům, kteří mají zájem na tom, aby hodiny vlastivědy byly nápadité a propojené s dalšími předměty. Dle mého názoru je důležité, aby si žáci uvědomili, že zábavnou formou jde učení lépe.

Karlovy Vary se mohou pochlubit jedinečným přírodním úkazem a tím jsou minerální prameny. Jsou živým důkazem slavné historie města.

Vypracováním této práce jsem získala mnoho praktických zkušeností a podnětů pro přípravu na mé budoucí učitelské povolání. Zároveň jsem si mohla prohloubit znalosti o svém rodném městě a lidech, kteří z něj vytvořili světově proslulé lázeňské centrum.

RESUMÉ

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo představit Davida Bechera jako člověka, který měl velký vliv na modernizaci lázeňství. Dosáhl úspěchů jako lékař a byl aktivním občanem města.

Zaměřila jsem se na jeho život a odkaz budoucím generacím lékařů a na hlavní události, které ho utvářely. Propojila jsem toto téma s vlastivědou, protože věřím, že žáci na základních školách mají znát významné události a osobnosti místa, kde žijí a odkud pocházejí.

Tato diplomová práce je rozdělena na čtyři části. V první části se zabývám historií Karlových Varů a historií lázeňství. Ve druhé části jsem se zaměřila na Davida Bechera a dynastii Becherů. Třetí část je věnována budoucnosti lázeňství v Karlových Varech. Ve čtvrté a poslední části jsem propojila informace o Davidu Becherovi a lázeňství s vlastivědou. K aktivizaci žáků ve vyučovacích hodinách je nutno využít vhodné metody. Já jsem zvolila vycházku, pracovní listy a projektové vyučování.

SUMMARY

The main aim of my diploma thesis was to introduce David Becher as a man, who had a great influence on modernising balneology. He achieved many great things as a physician and was an active citizen too.

I have focused on his life and legacy for future generations of physicians and on the main events that have shaped him over the years. I have linked together this topic with history and geography, because I believe that pupils in primary schools should know important historical events and people from the place they live in and come from.

This diploma thesis is divided into four parts. In the first part I have dealt with history of Karlovy Vary and history of balneology. In the second part I have focused on David Becher and the Becher dynasty. The third part is dedicated to the future of balneology in Karlovy Vary. In the fourth and last part I have linked information about David Becher and balneology together with history and geography. The appropriate methods must be used to activate children in classes. I have chosen school outing, worksheets and project based learning.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje:

AUGUSTIN, Milan. *Historický sborník Karlovarska VI*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 1998.

BOŘÍK, Otakar. a kol.: *Fabian Summer: O lázních císaře Karla IV*. Sokolov: Fornica publishing, 2008. ISBN 978-80-903918-9-5.

BOŘÍK, Otakar a Jana BOŘÍKOVÁ. *David Becher a Karlovy Vary 18. století*. Sokolov: Fornica Publishing, 2013. ISBN: 978-80-87194-38-6.

BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006. ISBN 80-85321-43-2.

BURACHOVIČ, Stanislav. *Historie lázeňství v Česko-saském příhraničí*. Karlovy Vary: Regionální sdružení Dialog, 2011. ISBN: 978-80-260-1024-1.

BURACHOVIČ, Stanislav. *Lexikon osobností Karlovarska*. Karlovy Vary: Krajské muzeum Karlovarského kraje, 2009. ISBN: 978-80-85018-69-1.

BURACHOVIČ, Stanislav. *Magická místa karlovarského kraje: průvodce vnitřní krajinou západočeských lázní*. Březová: AZUS Březová, 2015. ISBN 978-80-260-8356-6.

BURACHOVIČ, Stanislav. *Záhady a mystéria Karlovarska*. Beroun: Nakladatelství MH, 2002. ISBN 80-903023-5-1.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-048-9.

BUREŠ, Karel, Karel Fron a Vladimíra CHVOJKOVÁ. *Jsou karlovarské vody zázračné?* Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1965.

DVOŘÁKOVÁ, Michaela, Jana STARÁ a Zdeněk STRAŠÁK. *Společnost: člověk a jeho svět: pro 4. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-944-5.

FIKAR, Jaroslav. *Karlovarské rodiny*. Karlovy Vary: GARMOND s.r.o., 2015. ISBN: 978-80-260-8705-2.

HÁJEK, Jan. *Vybrané kapitoly z didaktiky geografie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1999. ISBN 80-7082-549-9.

HANYKOVÁ, Eva. *Karlovarští lázeňští lékaři*. Karlovy Vary: Lázeňské ediční sdružení ve spolupráci s Kolegiem karlovarských lázeňských lékařů, 2011.

JÁŠA, Luděk. *Becherové: Zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015. ISBN 978-80-906095-0-1.

KŘÍŽEK, Vladimír. *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: Nakladatelství Libri, 2002. ISBN 80-7277-092-6.

LUDWIG, Karl. *Altkarlsbader Ärzte und ihre Kurmethoden*. Jena: Fischer, 1929. (separát)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MATUŠKOVÁ, Alena. *Cvičení z didaktiky vlastivědy*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-482-4.

MIŠTERA, Ludvík. *Úvod do geografického poznávání regionu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1996. ISBN 80-7043-197-0.

Sborník přednášek z balneologické konference. *Med. Dr. David Becher, Hippokrates Karlových Varů*. Karlovy Vary: Muzeum Karlovy Vary, 2010. ISBN: 978-80-87458-00-6.

ŠMÍD, Zdeněk. *Mé staré dobré Vary*. Praha: Olympia, 2013. ISBN: 978-80-7376-342-8.

ŠOLC, Pavel. *Karlovarská lázeňská léčba a medicína na přelomu 20. a 21. století*. Praha: Nakladatelství Galén, 2000. ISBN 80-7262-046-0.

VAVRDOVÁ, Alena. *Didaktika vlastivědy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2263-3.

VYLITA, Břetislav. *Nové poznatky o karlovarské zřídelní struktuře*. Praha: Vydavatelství Ústředního ústavu geologického, 1991. ISBN 80-7075-021-9.

ZÍDKOVÁ, Anna. *Fellner a Helmer v Karlových Varech*. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1997. ISBN: 80-2380-289-5.

Internetové zdroje:

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 165 s. [cit. 2018-06-19]. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Wilhelm Schneider: Slavní návštěvníci Karlových Varů	14
Obrázek 2: Mosazný počítač pohárků	21
Obrázek 3: David Becher: Neue Abhandlungen vom Carlsbade	32
Obrázek 4: Studánka.....	54
Obrázek 5: Cesty na Vyhliďku a Velkou louku	58
Obrázek 6: Návrh na vzhled nové lázeňské oplatky	64
Obrázek 7: Návrh na vzhled nové lázeňské oplatky	64
Obrázek 8: Doporučení pro lázeňského pacienta	65
Obrázek 9: Pop art – lázeňský koflík.....	65

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: dotazník, 1. otázka.....	46
Graf 2: dotazník, 2. otázka.....	47
Graf 3: dotazník, 3. otázka.....	48
Graf 4: dotazník, 4. otázka.....	49
Graf 5: dotazník, 7. otázka.....	51
Graf 6: dotazník, 8. otázka.....	52
Graf 7: dotazník, 9. otázka.....	53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: pracovní list

Příloha č. 2: pracovní list

Příloha č. 3: pracovní list

Příloha č. 4: pracovní list

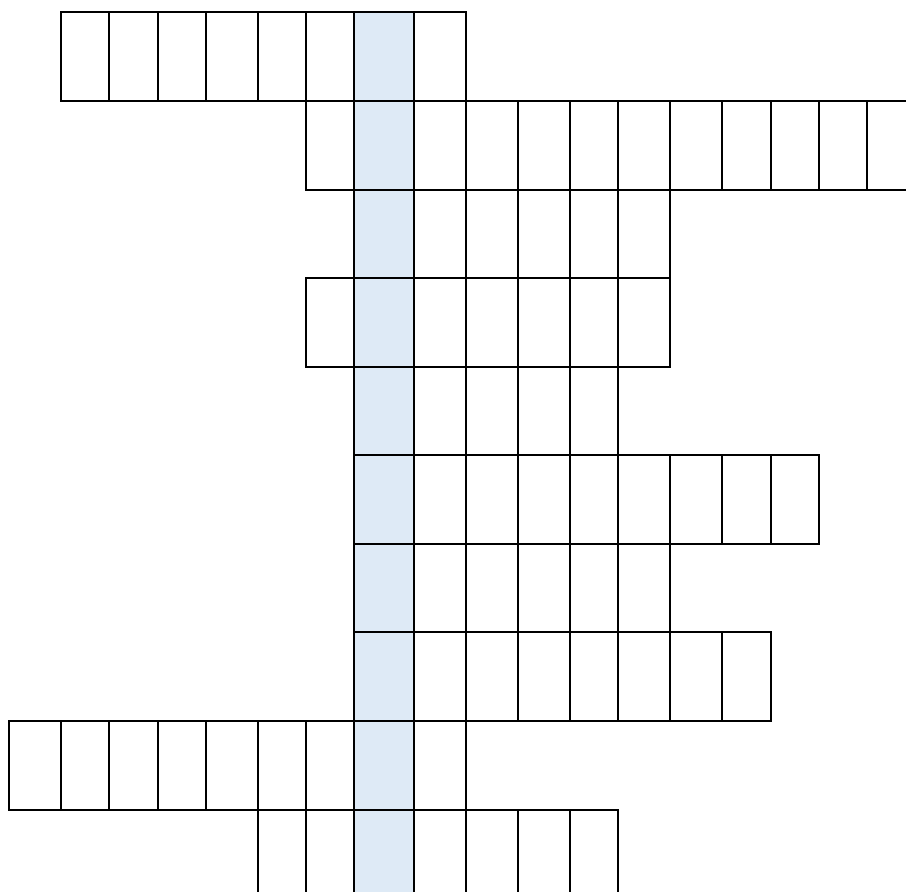
Příloha č. 5: pracovní list

Příloha č. 6: odlévání stop lesní zvěře

PŘÍLOHY

1. PRACOVNÍ LIST – VÝZNAMNÁ OSOBNOST KARLOVÝCH
VARŮ

1. Doplnovačka

- místo sloužící k pití pramenů
- rakouská císařovna
- nejteplejší karlovarský pramen
- nové kamenné _____
- střídma zdravá strava
- karlovarské likér
- laskavá víla obývající řeku Ohři

- vleklé onemocnění (jinak)
 - pestrobarevný vřidelní kámen
 - univerzita v Praze založená roku 1348
2. Dopln: DAVID BECHER BYL _____**Ř** A _____**E**_**OG**. PROVEDL
ŘADŮ POKUSŮ S **V**_____ **Í** **V**_____. CÍSAŘOVNA MARIE TEREZIE MU
VĚNOVALA DIAMANTOVÝ _____.

2. PRACOVNÍ LIST - DAVID BECHER

1. David Becher pro tebe připravil rébus. Dokážeš ho rozluštit?

L N E Í D Í Ř V L S Ů - _____

B O R A V Ý - _____

Š É N A Ť Ě M - _____

N Í P U Ř S Z E P Ě N - _____

Proč se vedl spor o výrobu a vývoz vřidelní soli?

2. Dokresli portrét Davida Bechera. Čím se vyznačuje olejomalba? Vzpomeneš si na jinou slavnou olejomalbu? (náповěda: Louvre – Paříž – Leonardo da Vinci)

3. Spoj správně:

David Becher

BADATEL A BÁSNÍK

car Petr I. Veliký

ZAKLADATEL DYNASTIE HOTELIÉRŮ

Johann Wolfgang Goethe

OTEC MODERNÍ BALNEOLOGIE

Johann Georg Pupp

MAIESTATIS SUAE PETRUS PRIMUS

4. Urči u podstatných jmen *badatel* a *dynastie* rod, číslo, pád a vzor.

5. Do kterého století zařadíš tyto roky? Ve kterém století ses narodil(a) ty?

1725 =

1871 =

1682 =

3. PRACOVNÍ LIST - KARLOVARSKÁ LÁZEŇSKÁ LÉČBA

1. Zjisti hodnotu vyobrazených předmětů

$$3 \times \text{sol} = 24 \quad \text{sol} = \underline{\quad}$$

$$1 \times \text{sol} + 2 \times \text{pohárek} = 18 \quad \text{pohárek} = \underline{\quad}$$

$$1 \times \text{vana} + 1 \times \text{sol} + 1 \times \text{pohárek} = 19 \quad \text{vana} = \underline{\quad}$$

$$1 \times \text{vana} + 2 \times \text{pohárek} + 1 \times \text{sol} = \underline{\quad}$$

Vypočítej:

2. Představ si, že přijedeš na léčení do Karlových Varů v roce 1750. Lékař ti předepíše pitnou kúru. První den vypiješ 5 koflíků zředěné vody, druhý den 10, třetí den 15, čtvrtý den 20, pátý den 20, šestý den 8 a sedmý den 6. Jaký byl průměrný počet vypitých koflíků na den?

3. Zakroužkuj názvy karlovarských pramenů

**K čemu slouží solná
jeskyně?**

RUSALKA - SVOBODA – VRÍDLO – BECHER – MLÝNSKÝ – PUPP – RŮŽOVÝ

4. Co patří do dnešní komplexní lázeňské léčby? (najdi 5)

V	P	I	K	E	P	O	H	Y	B
S	A	L	O	B	K	L	A	D	Y
D	I	E	T	A	M	A	S	Á	Ž
D	P	I	T	N	Á	K	Ú	R	A

4. PRACOVNÍ LIST – ANGLICKY S DAVIDEM BECHEREM 1

1. Doplňte do cvičení *there is/there are*. Zopakuj si gramatická pravidla.

_____ hot springs in Karlovy Vary. In the city centre, _____ a beautiful theatre.
 _____ many interesting places you can visit, for example Mill Colonnade, Diana
 observation tower or Jan Becher museum. _____ a Snake Spring at the Park Colonnade.

VYMYSLI VE SKUPINĚ (3 – 4)
 DIETNÍ SNÍDANI

BREAKFAST

OBĚD

*example: green tea and porridge with
 blueberries and strawberries*

TEA

SVAČINA

DINNER

SVAČINA

LUNCH

VEČĚŘE

SNACK

SNÍDANĚ

draw your breakfast:

2. Choose healthy and unhealthy food. COLOUR HEALTHY FOOD **GREEN** AND
 UNHEALTHY **RED**.

CAKE	SALAD	APPLE	CHIPS	BISCUITS	BROCCOLI	FISH	PEAS
------	-------	-------	-------	----------	----------	------	------

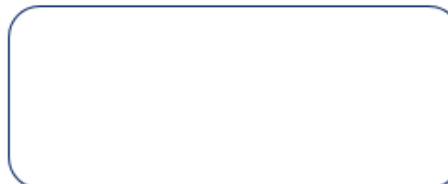
3. Do lázní přicestoval host z Anglie. Přelož mu následující výrazy. (práce ve dvojicích)

hrnek čaje - _____ talíř šunky - _____

lžička jogurtu - _____ lžíce másla - _____

miska polévky - _____ krabice soli - _____

4. Draw a wafer. Decorate it with your own logo. Do you like wafers? Which flavour is your
 favourite?

5. PRACOVNÍ LIST - ANGLICKY S DAVIDEM BECHEREM 2

1. PREPOSITIONS OF TIME – ON/ AT/ IN. Doplň:

___ the weekend ___ the 21st century ___ the sixties
 ___ Sunday afternoon ___ the past ___ Christmas day
 ___ September ___ July 7th ___ dinner

Find and cross 8 pieces of clothing.

PODLE POPISU NAKRESLI DAVIDA BECHERA

†

T	R	O	U	S	E	R	S	B	K	D
-	L	J	C	I	S	S	O	F	M	R
S	W	E	A	T	S	H	I	R	T	E
H	S	A	P	E	Q	I	O	P	J	S
I	A	N	B	H	R	R	X	E	Y	S
R	T	S	K	I	R	T	W	U	S	N
T	J	U	M	P	E	R	T	Y	P	A

He is wearing a white shirt and a black coat.

He has got a black hat and grey trousers. He is

wearing a dark green waistcoat. He has got

black shoes. He has got a fashionable walking

stick in his right hand.

Popiš, co má na sobě tvůj kamarád ze třídy.

2. Chystáš se se třídou na školní výlet do Karlových Varů. Doplň věty podle skutečnosti.

I am _____ jacket today.

Nobody is wearing _____ today.

My best friend is _____.

Two girls are wearing _____.

I am not wearing _____ today.

3. **Who is who?**

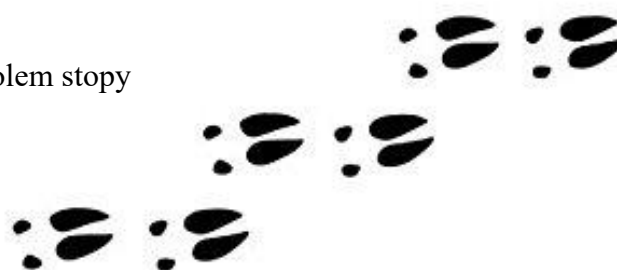

Hello, I am _____. Hi! My name is _____. Hi! I'm _____.

6. ODLÉVÁNÍ STOP LESNÍ ZVĚŘE

Pomůcky pro výrobu sádrového odlitku stopy lesní zvěře:

- sádra
- miska
- voda
- klacík/špachtle na míchání sádry
- kus tvrdého papíru na ohrádku kolem stopy

Postup:

Najdeme vhodnou stopu a posypeme jí sádro. (jen trochu, aby šel odlitek dobře vyndat)

Do připravené misky nasypeme trochu sádry a přidáme vodu. Dobře rozmícháme.

Hmota by měla připomínat kaši, ne moc hustou ani ne řídkou.

Postavíme ohrádku z papíru kolem stopy a sádro zalijeme stopu až k okraji ohrádky

Počkáme zhruba 15 minut, než sádra zatvrdne.

Po zatvrdnutí vyndáme odlitek opatrně ze země.

Stopu vyčistíme a máme hotovo!